

zprávy

VLASTIVĚDNÉHO
ÚSTAVU
V OLOMOUCI

Museum království českého vykonává smutnou povinnost a dává jménem svým a jménem pozůstalé
vdovy žalostnou zprávu, že v Pánu zesnul pan

VÁCLAV HANKA,

kommandor c. ruského řádu sv. Anny, rytíř c. ruského řádu sv. Vladimíra, majitel velké zlaté medaile za
vědu a umění, bibliotekář a kustos sbírky mincí při Museu král. Českého, vysloužilý archivář téhož Musea,
translator in slavicis v král. Českém, docent české, ruské, polské a staroslovanské řeči a literatury na c. k.
univerzitě Pražské, bývalý suplující profesor české řeči a literatury na téže universitě, členy řád c. ruských
universit Vilenských a Charťovských, c. ruské společnosti pro dějiny a starožitnosti v Moskvě, historického spolku
korutanského v Olomouci, c. ruské veřejné knihovny v Petrohradě, řádný řád král. české společnosti nauk, člen řád
Musea král. Českého, řád sborní akademie nauk, c. zeměpisné společnosti v Rusích, učené společnosti při c. k. universitě
Královské, Varsavské společnosti přátel věd, advig-holštýnské společnosti pro dějiny a starožitnosti v Poznani,
hanské, slezské společnosti pro vlastenské vzdělání, král. společnosti pro moravské starožitnosti v Kodani,
vědecké společnosti v Zbortci, družstva pro jihošovanské dějiny a starožitnosti v Zalábe, spolku pro dějiny
a starožitnosti Meklenburské, čla. společnosti přátel dějin a starožitností v Oděse.

Umřel, opatřen svátostmi umírajících, dne 12. ledna o 6. hodině odpoludní v 69. roce svého
věku na ruka v žaludku.

Průvod pohřební povede se dne 13. ledna o 3. hodině odpoludní z Musea král. Českého
na Vyšehrad na hřbitov při chrámě sv. apotolů Petra a Pavla.

V Praze, dne 13. ledna 1861.

NEZNÁMY LIST VÁCLAVA HANKU

Pri spracúvaní zbierok Vlasteneckého spolku muzejného (knížnice) v Olomouci, bola popisovaná aj kniha Václava Hanku: *Ostatky slovanského bohoslužení v Čechách*. Praha, Synové Bohumila Haase 1859. XXI s. sign. K - 5141. Kniha je známa, ako úpravou textu do dvoch stĺpcov, tak aj svojím písmom. Priviazané sú: Hradecký zlomek Evangelii, Karlínský zlomek ze žaltáře, Hesso-Kasselský zlomek, Turnovský zlomek, Ex Martyrologio Cerroniano, Universitní zlomek, Pešťanský zlomek, Praskoleský zlomek, Pražské zlomky, Trutnovský zlomek z breviáře, celkom 74 strán. Tiež je vlepéná navštívenka, úmrtné oznámenie a list Václava Hanku. Zaujímavý je list, pravdepodobne dosiaľ nepublikovaný. List je z 10. srpna 1859 — Praha. Bez obálky, adresát nie je uvedený, ale podľa vlastníckej prezenčnej poznámky na predsádkovom liste knihy (*Vlast. spolek muzejní v Olomouci / + Dr. prof. Kuzmány ve Vídni*) ide o exemplár z pozostalosti prof. Kuzmányho; získaný neznámym spôsobom do knižnice Vlasteneckého spolku muzejného v Olomouci. Pátranie v evidenčných pomôckach knižnice neobjasnilo spôsob nadobudnutia (výkazy darov v ČVSMO a kartotéke). Mala som možnosť poznať dve varianty vydania tejto knihy. Varianta prvá — vyššie popisovaná; varianta druhá — exemplár bez príloh, uložený v SVK Olomouc sign. 118271.

Karol Kuzmány, doktor evanjelického bohoslovía, superintendent augsburského vyznania, vynikajúci spisovateľ a buditeľ slovenský (narodil sa 18. nov. 1806 v Brezne a zomrel 14. aug. 1866). Po skončení normálnej školy doma, študoval v Dobšinej, Gemeri, Bratislave, Jene, Lipsku, Halle, Berlíne; po štúdiach prijal miesto na gymnáziu v Kežmarku. Vydával vlastný časopis Hronka, kde svojimi českými básňami ukazoval cestu. Bránil poéziu svetabôlu, pretože človeka hlboko dojma, ale súčasne odrádzal ípief na nej a volal po aktivite. Nešťastný spevec, ktorý spieva nemým horám a hluchým dolinám, ktorý v zúfalstve rozbiha svoju harfu o skaly, to je citový postoj Kuzmányho, z ktorého vyšla celá štúrovská romantika, kým neprešla k aktívnemu a bojovnému romantizmu. V žalospéve nad smrťou Karla Hynka Máchu bránil jeho poéziu proti nepriaznivej českej kritike. Nazval ju „hviezdou, mihajúcou lesky nebeské“.¹ Horlitoť pre slobodu národov. Už predtým roku 1836 len čo sa Máj objavil, nastala hromadná kritická poprava. Jedine dva hlasy sa ozvaly na obranu a to jeden hneď, prišiel zo Slovenska, kde Karol Kuzmány, básnik hymnického vzletu, v časopise Hronka Máchův Máj priradil k najlepším básňam svojho druhu v našej literatúre a Chmelenského posudok odbylo slovami: „Neznáme muža, ale nevíme, ktorák to bez zardění kritikou nazvaťi mohl.“ čož mu u Čelakovského vynieslo čestný názov „slováckého halamy“ a „hrubého pacholka“, jenž by zasloužil „holí na záda odpověď“.² A druhý o štyri roky neskôršie v Prahe — Karel Sabina vykladá: „že u všech národů geniální básníci, kteří buď v čele věku stojíce, buď jej docejá předčíce, právě od svých krajanů nepochopení zůstávali — . . . jsou to duchové vystoupivší z okresu čtenářům obyčejným nepovědomého, ježto city a myšlenky — buď vypěstované v temnotách obecnstvu neprozračných, buď cílící po výšinách všednímu lidu nepřístupných — protože z kořenů života národního nepocházejí, v národu se neujmou . . . Mnozí jím se obdivují, málokdo však jím rozumí. „Takoví jsou „geniální Shelley“ a „nesmrtelný Byron“, takový je náš Karel Hynek Mácha.“³

Kuzmány obrátil svoju pozornosť aj k ostatným slovanským národom. Z Mickiewiczza preložil baladu Switezianka a Návrat otca, z Puškina báseň Na usnutí a Petrohrad. A súčasne upozorňoval na ľudovú pieseň. Jeho básne a piesne v krásnych, rýdzich veršoch, silné duchom i citom (r. 1848 Kto za pravdu horí v svätej obeti . . ., Do boja Slovania za trón, rod a slávu) boli uverejňované v rozličných časopisoch. V šesdesiatych rokoch uverejnil ponášky na ľudové piesne pod názvom Ohlas plesní slovenských (Lípa 1860) v nich vedel privolať na adresu vládnucej vrstvy:

„Veď sa ešte zosypú hromy na Krivání,
A potom si povieme: Vy páni; my páni!“⁴

Má miesto medzi prvými slovenskými lyrikmi. Slovom určuje program a formu poézie tak, ako ich mala o niekoľko rokov uskutočniť básnická škola Štúrova.

Udržoval neprestajne styky s Kollárom, Šafárikom, Hankou, Rosciszewským riaditeľom knižnice Ossolińských v Lvove. Roku 1849 po revolúcii bol donútený odísť do Viedne, kde bol profesorom na evang. bohosloveckej fakulte. Tam pracoval pod správou Šafárikovou na terminologickom slovníku a neskoršie priepieval do Riegrového naučného slovníka. Písal česky, slovensky, nemecky a latinsky. Jedna jeho práca bola odmenená pruskou zlatou medailou. Nebudem vypočítavať, čo napísal, nebolo mojím cieľom podať vyčerpávajúce pojednanie o Kuzmánym, len poukázať na vzťahy k uvedeným osobám a k uvedeným národom.

List, ktorý uverejňujeme v originále, dokazuje udržiavanie vzájomných stykov V Hanku s K. Kuzmánym.

Václav Hanka. „Knižovníkem, prvním bibliotekářem Vlastenského musea se nestal ani — jak kdysi navrhovali druhové Jungmanovi ve svém avantgardním plánu českého musea z roku 1817 — Jan Nejedly, ani Josef Linda, básník Záře nad pohanstvem a druh Hankův, ani František Palacký, nýbrž Václav Hanka, když se nadobro vzdal pomýšlení na skriptorské místo v Olomouci.“⁵ Hankovi bolo uložené, aby dal prvú podobu muzej-

Запросилъ отъ васъ и посп.
Очень поспешно и възвращающ.
съ благодарностию первичн. удеб.
личн. съясненъ. На вых. д. д. д.
Допознати. Датами слав. В. В. В.
Жив. и Жив.

Václav Hanka Kuzmánymu. Navštívenka — príloha 1.

nej knižnici. Musím podotknúť, že o V. Hankovi bolo napísané veľa a ľudmi povolanejšími, mňa zaujíma ako muzejník-knižovník a jeho práca v muzejnej knižnici. Roku 1824 začal s katalogizáciou mennou, ale pred komisiou neobstál a neobstál ani po druhý raz, až roku 1828 po tretej komisii mohol začať s katalogizáciou a za jeden rok spolu so skriptorom skatalogizoval 7000 diel. Václav Hanka bol poverený prácou aj v iných oddeleniach. Nikdy nebol dosť uznávaný, čo aj dnes prežíva v múzeu v hodnotení knižníckej práce. Vždy kritizovaný, až po smrti vyjadril sa jednatel Musejnej spoločnosti W. W. Tomek: „... velezasloužilému V. Hankovi ...“⁶ A ešte jedna zmienka, že za správy Hankovej a to už roku 1854, dostalo sa knižnici Musea kráľovstva Českého po prvý raz právo akéhosi povinného výtisku.⁷ U V. Hanky je treba obdivovať jeho obetavosť, tvorivosť a mravenčiu pracovitosť, ktorá je bez pompy. Je treba obdivovať jeho lásku ku knihe, ako k pamätníku českej a slovenskej minulosti národnej, českej a slovenskej vlasteneckej histórii, českej a slovenskej tvorby literárnej.

Variabilita v názorech na V. Hanku bola už za jeho života. Tá pokračovala i po smrti. Mnohotvárnosť jeho činnosti k tomu ponúkala. Hanka — prvý knižovník Národného múzea musí byť obdivovaný a s vďačnosťou spomínaný ako neúnavný, hlboko fundovaný pracovník, s vášnivým zaujatom pre osobný prínos k histórii. Bol ako by sme mohli dnes povedať „zúrivým knižníkom“.

Literárna pozostalost je uložená v Literárnom archíve Národného múzea.⁸

Pokúsime sa o vysvetlenie genézy tejto pamiatky. Ako už bolo uvedeno, kniha bola vydaná roku 1859. Pravdepodobne hneď po vydaní knihy zapožičal Kuzmány Hankovi tri glagolské zlomky, nám bližšie neznámej proveniencie. Hanka potvrdil prijatie zlomkov na svojej navštívenke staroruským zdelením, ktoré prinášame v prílohe 1. (Meno na navštívenke je tiež uvedené starorusky.) Zdelenie na navštívenke nie je datované, ale bolo to pravdepodobne v prvej polovici roku

Высокоуважаемый Пана!

Ваше письмо из Санкт-Петербурга и то обстоятельство
что вы хотели переписать глагольские пис-
ма. К сожалению, было очень поздно про-
че моему и переписанию было с чрезвычай-
ной поспешью, а потому и то, что я по-
сылал вам в конце июля намерение. Так
же и на будущее приложу к письму
себя, а также и намерение мое.

Приложу к вам письмо моему милостию
прийти и пожить в Санкт-Петербурге
ваше

Ваш Директор

Пане 10 марта 1859.

Васильев

1859, ako to vysvitá z datovania druhého Hankového listu z 10. srpna 1859 — príloha 2. Kuzmány obidve písomnosti vlepil do Hankovej knihy a to tak, že navštívenku umiestnil na zadnú stranu predsádky, list na zadné prídoštie. Dodatočne k listu bolo vlepene Hankovo úmrtné oznámenie z roku 1861; na jeho rubu je zvyšok poštovej známky a pražskej poštovej pečiatky.

Spôsob, akým Kuzmány zaobchádzal s uvedenými dokladami, ukazuje na dôslednosť Kuzmányho a tiež na vážnosť, ktorú u neho Hankova osobnosť požívala.⁹

Príloha 1.

Václav Hanka Kuzmánymu.
Navštívenka 74×43 mm, bez dát.

Glagoličeski je otrivki ja porjadčno polučil i vozvraščujs s blagodarnostju pervyj udobnyj slučaj. Na dnjach budut dopečatany Ostatki slav. bogosluženiya u Čechov.

Príloha 2.

Václav Hanka Kuzmánymu.
List papieru 145×227 mm, biely, v pravom hornom rohu je slepotlačová značka: v ovále dva kozáci na koňoch obrátení vľavo a dolu v úseči nápis azbukou ВПЕРЕДЬ (Vperedí). Praha 10. srpna 1859.

Vysoce důstojný Pane!

Račte odpustiti že tak pozdě ty tři laskavě mi zdělené kousky pergamentu glagolského písma odvádím. Rad bych byl aspoň jeden pro naše Museum k porovnání ruky s emmauzským podržel, ale nemaje k tomu práva s poděkováním vroucím všecky navracuju. Taký sem čekal na bezpečnou příležitost a tehdáž se žádná dlouho naskytnouti nechtěla.

Přiložené při tom ostatky prosím milostivě přijati a podržeti v laskavé paměti

oddaného

Vaši Důstojnosti

Praha 10 srpna 1859.

Václava Hanky

Príloha 3.

Úmrtné oznámenie Václava Hanky
269×215 mm — fotografická reprodukcia.

Poznámky:

¹ Dejiny slovenskej literatúry. Bratislava, Osveta 1960. 679s. str. 190.

² Vlček, Jaroslav: Dějiny české literatury III. Praha, Státní nakl. krásné lit., hudby a umění 1960. 781s. str. 161.

³ Dito. str. 161.

⁴ Dejiny slovenskej literatúry. Bratislava, Osveta 1960. 679s. str. 192.

⁵ Národní museum 1818—1948. Praha, nákl. Národního musea 1949. 80s. str. 48.

⁶ Dito. str. 52.

⁷ Dito. str. 52.

⁸ Bařha, František: Seznam literárních pozůstalostí a korespondencí v Literárním archivu Národního musea. Knihovna a Literární archiv Národního musea v Praze. Inventáře a katalogy sv. 2. Praha, Nár. mus. 1958. 68s.

Zusammenfassung.

Ein unbekannter Brief von V. Hanka (1859) wird behandelt. Durch diese Veröffentlichung des Originals wird der Kontakt zwischen V. Hanka und K. Kuzmány bewiesen. Dieser Brief ist ein kleiner Nachtrag zum literarischen Nachlass, der im Archiv des National Museums in Prag aufbewahrt wird.

Milada Písková

Z KORESPONDENCE ELIŠKY KRÁSNOHORSKÉ

V druhé polovině devatenáctého století vycházel v Olomouci český beletristický časopis *Koleda* (1876—1881). Jeho prvními redaktory byli profesor Jan Havelka, jeden z předních národních pracovníků na Moravě, po něm učitel matiční školy v Olomouci František Bayer. První redakce listu si stanovila program dělat dobré čtení pro širokou veřejnost, posílovat v lidu národní uvědomění. Časopis zveřejňoval práce beletristické, populárně-vědecké stati z různých oborů, překlady děl slovanských autorů (Mickiewicz, Turgeněv, Tolstoj aj.), informace o společenském a kulturním dění. Uváděl mladé talenty a spolupracoval s řadou významných spisovatelů. V době Bayerovy redakce přispívali do *Koledy* J. V. Sládek, Adolf Heyduk, Karolina Světlá, S. Podlipská, Fr. Bartoš, Fr. Herlitz, A. Jirásek, V. Beneš-Třebízský a další.

Část korespondence *Koledy*, dopisy adresované Fr. Bayerovi, je uložena v literárním archívu Vlastivědného ústavu v Olomouci. Pod signaturou LSB - 7 je zařazen dopis Elišky Krásnohorské z roku 1878, průvodní dopis k jejímu prvnímu a jedinému příspěvku do olomoucké *Koledy*, kterým byla báseň *Sen husitky*. Tento příspěvek vyšel v *Koledě* roku 1879, v prvním čísle nového ročníku, za nové redakce časopisu. Josef Večeřa, František Vymazal a Jar. Tichý chtěli rozšířit náplň listu. Má sloužit především české inteligenci, pomoci jí organizovat národní život na Moravě a přitom vzdělávat lid, probouzet v něm národní uvědomění. Časopis *Koleda* sehrál významnou roli při vytváření základů tzv. moravské krátky, jež později podstatně zasáhla do bojů o realismus.

Báseň *Sen husitky* byla napsána v době, kdy vznikají nejcennější básně E. Krásnohorské. Autorka vydala sbírku *Ze Šumavy* (1873), kterou Jaroslav Vrchlický i dnešní kritika označují pro její ideovou hodnotu jako básnický čin. Celým rozsáhlým dílem Elišky Krásnohorské prolíná oddaná služba utlačované vlasti. Lidové tradice národa, jež ve svých básních obhájí, husitství a obrození jsou pilíři jejího národního uvědomění. V dalších letech vzniká druhá nejvýznamnější sbírka poezie E. Krásnohorské *K slovanskému jihu* (vyd. 1880), v níž se hlásí k myšlence slovanství. V baladě *Sen husitky* vzpomíná básnířka nejslavnější doby naší historie, děj se odehrává v čase první vítězné husitské bitvy. Sen mladé matky je předpovědí zrady husitského hnutí. Autorka ukazuje na kontrast krásy ideálů a cílů husitství a krutost boje za jejich uskutečnění.

Dopis E. Krásnohorské (dvojlist, bílý, 275×213 mm, psáno perem na všech čtyřech stranách) vysvětluje zpoždění literárních příspěvků jmenované a její přítelkyně K. Světlé. Pisatelka se vyjadřuje velmi pochvalně o právě vydané knize Františka Bayera, jde pravděpodobně o *Stručné dějiny literatury české*. Literární pozůstalost E. Krásnohorské je uložena v Památníku národního písemnictví v Praze. Dopis otiskujeme přesně podle originálu, ve shodě s dnešní pravopisnou normou je upravena pouze interpunkce.

Velectěný pane!¹

Pro různé práce nebylo mi k mému žalu dosud možno zaslati literární jakýs příspěvek Vaší Koledě, na skrovný důkaz, jak velice jí přeji a pro směr i působení její si jí vážím. Račtež přiloženou zde báseň² v tom smyslu laskavě přimouti.

K Vaším dějinám literatury³ opravdu mohu Vám blahopřáti, neboť docházejí v čtoucím obecenstvu zaslouženého uznání. Že i žurnalistika neodporučuje knihu Vaši tak všeobecně, jak jest si přát, tím — račte prominouti mé přimostí — vydavatelstvo asi hlavně vinno bude, neboť i já musím Vám, velectěný pane, dátí tutéž odpověď, kterou jsem již v některých časopisech četla, že totiž p. nakladatel⁴ také Ženským listům Vaše dějiny nezaslal k ohlášení. Mám však svůj vý-
tisk a neopomenu zdařilou a záslužnou práci Vaši čtenářkám svého časopisu doporučití a dovolila jsem si poznámku onu jen pro upozornění Vaše; máť spisovatel zajisté právo žádati, aby vydavatel se o úspěch práce jeho staral. Přeji knize Vaši nejhojnějšího rozšíření, vidouc, že způsobila jest buditi interes pro literaturu a správné o ní názory.

Milou jest mi ještě povinností oznámiti Vám, že paní Světlá zajisté do 15. t. m. práci Vám zašle,⁵ což by se bylo již stalo, kdyby choroba oční jí dovozovala vlastnoručně psáti, kdežto se diktováním práce její prodlužuje. Jest to opět obrázek z hor českých, kdež genius její má svůj nejmilejší domov. Paní Světlá prosí, abyste zvláštností mluvy v práci té laskavě šetřil, jsemť ostatně přesvědčena, že i bez prosby té byl byste zajisté co nejšetrněji v ní zachoval ráz pohorské mluvy a nesetřel s ní veškerých známek původu jejího, jakž činívali některé redakce.

Přeji Vašemu zasloužilému listu nejšťastnější nový rok, mám čest býti Vám v úctě oddan

E. Krásnohorská.

V Praze dne 10. prosince 1878.

Poznámky:

¹ Adresátem byl František Bayer, český spisovatel, redaktor Koledy v letech 1877 až 1878. Narodil se v Rožnově r. 1853, zemřel r. 1925 v Přerově.

² Rukopis básně Sen husitky, publikovaný v Koledě r. 1879, č. 1, se v literárním archívu VÚO nezachoval.

³ Bayer, František: Stručné dějiny literatury české. Sepsal . . . V Olomouci 1878, 279 s.

⁴ Kniha vyšla nákladem olomouckého knihkupce Vladimíra Žakovského (nar. 1843).

⁵ V ročníku 1879 byla otištěna v Koledě povídka na pokračování od Karoliny Světlé Teta Vavřincová.

Použitá literatura:

Černoch, J.: Olomouc. Literární Morava — města a kraje I. Kolo, r. 1931, s. 89 až 91.

Dějiny české literatury III. Praha 1961, s. 203 n.

Fischer, R.: Olomoucký památník 1848—1918. V Olomouci 1938, s. 371.

Frej, J.: Literární místopis Moravy a Slezska. Brno 1933, 18 s.

Hýsek, M.: Literární Morava v letech 1849—1885. V Praze 1911, 311 s.

Koleda. List beletristický. R. 1—6.

Nešpor, V.: Dějiny města Olomouce. V Brně 1936, 347 s.

Pešat, Zd.: Předmluva k výboru z díla E. Krásnohorské I. Praha 1956, s. 5—19.

Vrchlický, J.: Elišky Krásnohorské dílo básnické. Osvěta, r. 1907, č. 11, s. 957 až 974, 1078—1092.

Aus der Korrespondenz von Eliška Krásnohorská

Im literarischen Archiv des Olmützer Museums befindet sich ein Brief von Eliška Krásnohorská. Er betrifft ihre Mitarbeit mit der Redaktion der Zeitschrift Koleda (1876—1881). Wir geben den Brief genau nach dem Original wieder, nur die Interpunktion wurde einigermaßen geändert.

Jarmila Škopková

NEJNOVĚJŠÍ REGIONÁLNÍ PERIODIKA V KNIHOVNĚ VLASTIVĚDNÉHO ÚSTAVU V OLOMOUCI

Knihy a časopisy, které jsou uloženy v knihovně muzea, jsou zhruba dvojího charakteru. Jde jednak v patřičném rozsahu o knihy odborné a ideologické, které jsou k dispozici muzejním pracovníkům a lidem, kteří s muzeem spolupracují, jednak jde o knihy a periodika, jež jsou sbírkovými předměty. Tato druhá funkce knihovny je pak v souladu s celkovým posláním o dokumentační činnosti muzeí. Sbírkovými kusy jsou všechny rukopisy týkající se tematiky muzea, staré tisky vydávané do roku 1800, literatura obrozenecká a literatura regionální, což znamená knihy, časopisy, noviny, příležitostné publikace aj., související s oblastí muzea obsahem, osobou autora, místem vydání a u literatury vydané do roku 1948 místem vytištění. Důležitou součástí literatury regionální tvoří periodika příslušné oblasti — závodní časopisy, vesnické noviny, školní časopisy, z nichž mnohé jsou rozmnožovány netiskařskými technikami. Závodní časopisy mají již dlouholetou tradici; začaly vycházet brzy po osvobození. Mnohé z nich zanikly jako důsledek nejrozmanitějších změn; vedeny jsou ve většině případů neprofesionálně a z těchto důvodů je mnohdy jejich vydávání ohroženo. Pokud jde o náplň závodních časopisů rozpadá se obvykle do dvou hlavních tematických částí. V politické části přetiskují nejdůležitější zprávy z ústředního tisku, v druhé pak informují a reagují na vnitřní problémy závodu.

Také naše knihovna, vědoma si důležitosti regionální dokumentace, se zaměřila na soustředování regionální literatury. Shromažďování regionálních periodik je velice nesnadné, ani po maximálním úsilí se nedá předpokládat, že by se podařilo všechny tiskoviny tohoto druhu podchytit. Mnohé časopisy, které byly registrovány v soupisech regionálních časopisů, z nichž jsme vycházeli, v době, kdy jsme se snažili o jejich podchycení, již přestaly vycházet. V roce 1968 některé podniky přerušené vydávání obnovily, v jiných nejsou vydávány dosud. Většinou záleží jen na příslušných pracovnících jednotlivých institucí, pochopí-li důležitost regionální dokumentace, podají-li nám v tomto směru informace a zda se uvolí pravidelně zasílat všechny vydávané časopisy, zpravodaje a noviny. Mimoto po omezení centrální evidence vycházejí v jednotlivých závodech, institucích a zájmových sdruženích různé příležitostné tiskoviny, jejichž počet vzrostl zejména v minulém roce. Jejich obsahem je okamžitá, bezprostřední reakce na nejrůznější celostátní situace, jsou odrazem jednotlivých opatření aplikovaných ve vlastním závodě.

Noviny okresních národních výborů a okresních výborů KSČ se zaměřují vedle nejdůležitějších zpráv politických celostátního a mezinárodního významu na hospodářské a kulturní zprávy lokálního charakteru. Závodní časopisy souběžně s politickými událostmi přinášejí rozbor a hodnocení příslušných pracovních kolektivů celého podniku, informují o nové soustavě řízení národního hospodářství. Mnoho místa bylo věnováno úvahám o účasti pracujících na nových

formách řízení formou podnikových rad. Rovněž kulturní zprávy a usnesení ZV ROH se prolínají všemi závodními časopisy. Výrazně změnily svou náplň vesnické noviny. Vedle hospodářských a družstevních problémů specifických pro určitou obec či JZD se jasně prokázalo politické oživení, zájem o sounáležitost s politickými změnami celého společenského pohybu. Publikace různých ústavů, knihoven, divadel nebo zájmových kroužků bývají obvykle výlučně odborného charakteru s nejrozmanitějším zaměřením.

Soupis novin, časopisů a příležitostných publikací sbírkového charakteru, získaných do oddělení časopisů knihovny Vlastivědného ústavu v roce 1968—1969:

1. *Bulletin*. Olomouc, Kulturní středisko.
2. *Bulletin*. Olomouc, Výzkumný ústav zelinářský.
3. *Co a jak*. Reklamní noviny. Drogerie radí svým zákazníkům. Olomouc, Drogerie.
4. *Divadlo Oldřicha Stibora v Olomouci*. Ročenka. Olomouc, Divadlo Oldřicha Stibora.
5. *Dolany 1964—1972*. Dolany, MNV.
6. *Dvacet let průmyslu mléčné výživy*. Zábřeh na Moravě, Průmysl mléčné výživy.
7. *Flora Olomouc 69*. Zpravodaj sekretariátu mezinárodní přehlídky květin, ovoce a zeleniny.
8. *Grygov 68*. Měsíční zpravodaj. Grygov, Osvětová beseda.
9. *Historie čs. optického průmyslu, historie značky Meopta*. Přerov, Meopta.
10. *Hlas MEZU*. Podnikový zpravodaj. Mohelnice, MEZ.
11. *Hranický cementář*. Časopis pracujících Hranické cementárny, vápenic a výroby osínkocementových trub. Hranice, HCV.
12. *Informační zprávy*. Olomouc, Milo závody.
13. *Informátor Okresního domu osvěty*. Olomouc, Okresní dům osvěty.
14. *Kam za kulturou, poučením, zábavou a sportem*. Kulturní kalendář města Vyškova. Vyškov, MěstNV a Sdružený závodní klub.
15. *Kdy, kde, co v olomoucké kultuře*. Kulturní zpravodaj. Olomouc, Park kultury a oddechu.
16. *Kroměřížská jiskra*. Okresní noviny. Týdeník OV KSČ a rady ONV. Kroměříž, OV KSČ a ONV.
17. *K 69*. Zpravodaj města Kroměříže. Kroměříž, Dům kultury.
18. *Kudy*. Listy mladých. Olomouc, Městský výbor ČSM.
19. *Kultura Přerova*. Přerov, Městský národní výbor.
20. *Kulturní zpravodaj*. Prostějov v kultuře, osvětě a sportu. Prostějov, Městská osvětová beseda.
21. *Kulturní život Šumperka*. Šumperk, Kulturní zařízení.
22. *Listy přátelům divadla*. Informace členům přátel divadla. Olomouc, Divadlo Oldřicha Stibora.
23. *Malá monografie Vlastivědného ústavu v Šumperku*. Šumperk, Vlastivědný ústav.
24. *Metodická sdělení k vyučování cizím jazykům*. Olomouc, Kabinet pro výzkum moderních metod vyučování cizím jazykům.
25. *Měsíční přehled představení*. Olomouc, Divadlo Oldřicha Stibora.
26. *Mírová směna*. List zaměstnanců n. p. Sigma. Olomouc, Sigma ZV ROH a vedení podniku.
27. *Mohelnice 69*. Kulturní kalendář. Mohelnice, Spojený klub ROH.
28. *Moravské železářny 1907—1967 Olomouc*. Olomouc, Mor. železářny.
29. *Naše slovo*. Týdeník Okresního národního výboru Šumperk. Šumperk, ONV.
30. *Náš směr*. Olomouc, Dopravní stavby.
31. *Náš život*. Týdeník okresního výboru KSČ a rady ONV ve Vyškově. Vyškov, OV KSČ a rada ONV.

32. *Nové Přerovsko*. Orgán rady Okresního národního výboru. Přerov, ONV.
33. *Olomoucký rybář*. Příležitostný informátor ČSRS. Olomouc, MO ČSRS.
34. *Olomoucký stavbař*. Časopis pracujících n. p. Pozemní stavby. Olomouc, Pozemní stavby.
35. *Padesáté výročí vzniku ČSR*. Olomouc, Okresní kulturní středisko.
36. *Padesáté výročí vzniku ČSR*. Soutěžní pořad. Olomouc, Okresní kulturní středisko.
37. *Pokroky práškové metalurgie*. Časopis výzkumného ústavu pro práškovou metalurgii v Šumperku. Šumperk, Výzkumný ústav pro práškovou metalurgii.
38. *Programy činohry, opery, opery a baletů*. Olomouc, Divadlo Oldřicha Stibora.
39. *Prostějovský oděvář*. Časopis pracujících oděvního průmyslu v Prostějově. Prostějov, Oděvní průmysl.
40. *Průvodce kulturou Zábřeha*. Zábřeh, Osvětová beseda.
41. *Přehled činnosti Státní vědecké knihovny za rok 1964, 1965, 1966, 1967*. Olomouc, Státní vědecká knihovna.
42. *Přerovský strojař*. Týdeník zaměstnanců Přerovských strojren. Přerov, Přerovské strojírny.
43. *Rozkvět*. Okresní noviny Novojičínska. Týdeník Okresní národní výbor, Nový Jičín, ONV.
44. *Ruch práce*. Podnikový časopis pracujících n. p. Moravských železáren. Olomouc, ZV ROH a vedení podniku Mor. železáren.
45. *Sborník písní na pomoc aktivům pro občanské záležitosti*. Olomouc, Dům osvěty.
46. *Severomoravské lesy*. Časopis lesního hospodářství Severomoravského kraje. Krnov, Státní lesy.
47. *Slovo odborníka*. Rady, informace, zajímavosti, noviny podniku. Olomouc, Drobné zboží.
48. *Státní vědecká knihovna v Olomouci čtenářům*. Olomouc, Státní vědecká knihovna.
49. *Stavbař OSP*. Závodní časopis pracujících OSP Nový Jičín, OSP Olomouc, OSP Opava, OSP Přerov, OSP Šumperk. Opava.
50. *Stráž lidu*. Obdeník OV KSČ. Olomouc, OV KSČ.
51. *Stráž lidu*. Týdeník ONV Prostějov. Prostějov, ONV.
52. *Sumvaldské noviny*. Sumvald u Uničova, Osvětová beseda.
53. *Traf*. Časopis železničářů provozního oddílu Přerov. Přerov, ČSD.
54. *Tribuna strojařů*. Informátor pracujících Uničovských strojren. Uničov, Uničovské strojírny.
55. *Tršický měsíčník*. Tršice, MNV.
56. *Tříska*. Šumperk, Severomoravské dřevařské závody.
57. *Uničovský kovák*. Časopis pracujících Uničovských strojren. Uničov, Uničovské strojírny.
58. *Vesnické noviny*. Troubelice, MNV.
59. *Volby 1968*. Informační bulletin Okresní volební komise v Olomouci. Olomouc, volební komise.
60. *Výzkum v chovu skotu*. Bulletin Výzkumného ústavu pro chov skotu. Rapotín, Výzkumný ústav pro chov skotu.
61. *Ze Štěpánova*. Vesnické noviny MNV. Štěpánov, MNV.
62. *Z knihovnické praxe*. Olomouc, Státní vědecká knihovna.
63. *Zpravodaj*. Olomouc, Sigma, n. p.,
64. *Zpravodaj KMS*. Měsíčník OB Medlov, Králová, Střelice a Troubelice.
65. *Zpravodaj Moravia*. Mariánské Údolí u Olomouce, Moravia.
66. *Zpravodaj nákelský*. Noviny OB. Náklo, Osvětová beseda.
67. *Zpravodaj Okresního domu osvěty*. Květen 1968. Olomouc, Okresní dům osvěty.

68. *Zpravodaj Okresní odborové rady v Olomouci*. Olomouc, Okresní odborová rada.
69. *Zpravodaj Strojní traktorové stanice Olomouc*. Olomouc, ZV ROH a vedení STS. Příloha Žňový zpravodaj.
70. *Zpravodaj okresního aktivu Státní památkové péče a ochrany přírody v Kroměříži*. Kroměříž, Státní památková péče a ochrana přírody.
71. *Zprávy MOS*. Přerov, Moravská ornitologická stanice.
72. *Zprávy Vlastivědného muzea v Prostějově*. Prostějov, Vlastivědné muzeum.
73. *Zprávy Vlastivědného ústavu v Přerově*. Přerov, Vlastivědný ústav.

Literatura: Jíle m n i c k ý Fr.—P o s p í š í l Fr., *Noviny a časopisy v českých krajích 1965—1967*.

Zprávy Kabinetu muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu, Praha 1961.

Milada P í s k o v á

SEZNAM LITERÁRNÍCH POZŮSTALOSTÍ ULOŽENÝCH V ARCHIVU VÚO

Převážná část archivního fondu Vlastivědného ústavu v Olomouci vznikla z dlouholeté činnosti prvního českého muzea na Moravě, Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Archiválie zde uložené dokumentují vlastní muzejní činnost spolku a jeho nástupce Krajského vlastivědného muzea (později Vlastivědného ústavu). Dary, odkazy a sběratelskou činností vznikla druhá část archivu, která obsahuje vesměs literární pozůstalosti. Předběžnou zprávu o stavu muzejního archivu publikoval ve Zprávách KVM, r. 1956, s. 67 n., Jan S k u t í l. Jeho informace je třeba doplnit. Od roku 1956 se literární část archivu zvětšila a přírustky, získané soustavným regionálním výzkumem, konkrétně literární sbírka a pozůstalost Fr. S. Procházky. Roku 1958 byla do muzea získána rozsáhlá písemná pozůstalost spisovatelky Boženy Mrštíkové. V rámci delimitace roku 1965 byla předána Státnímu archivu v Opavě, pobočka Olomouc, literární pozůstalost J. V y v l e č k y. V Okresním archivu v Olomouci jsou dnes uloženy materiály Matice školské, inž. Josefa Kšíra, literární pozůstalost J. Kuxe, písemnosti Obce přátel Slovanského gymnasia, Léčebného fondu veřejných zaměstnanců, Spolku pro komorní hudbu, Spolku pro opravu orloje, Okrašlovacího spolku Olomouc a literární pozůstalost dr. R. Fischera.

Přehledný seznam literárních pozůstalostí, uložených v archivním fondu VÚO, má sloužit k orientaci vlastivědných pracovníků a badatelů. Pozůstalosti jsou dále postupně zpracovávány formou inventářů a katalogů, nejvýznamnější inventáře budou publikovány. Dosud vyšla tiskem literární pozůstalost Maurice Remeše (Práce odboru společenských věd VÚO č. 23). Pozůstalosti jsou zhruba uspořádány. Pokud jde o způsob uspořádání, převzali jsme běžnou formu, tj. rozčlenění na osobní doklady, korespondenci, rukopisy, tisky a ostatní materiál. V korespondenci uvádíme jména odesílatelů i adresátů v abecedním pořadí, třídíme ji na přijatou, odeslanou a cizí. Literární pozůstalosti, jejichž seznam uveřejňujeme, lze rozdělit podle významu na pozůstalosti s významem celostátním, sem patří fond B. Mrštíkové a podnikový archiv nakladatelství R. Promberg-
ra — (současně jsou to jedny z nejkompletnějších fondů) a na pozůstalosti vlastivědných pracovníků, které mají význam pro studium dějin a vlastivědy moravské, např. fond Havelka, Wurm aj. Pokud jde o rozsah pozůstalostí, zahrnujeme pod název pozůstalost i fragmenty (např. Wankl, Pütting-Persing). Zvláštní oddíl tvoří tzv. literární sbírka, vzniklá z darů a uměle sesbíraných literárních památek. Obsahuje mimo jiné literární korespondenci sebranou Adolfem Kubisem (dopisy Sv. Čecha, J. S. Machara, A. Nováka, Č. Ostravického aj.). V literární sbírce je zařazena také část korespondence olomouckého časopisu *Koloda*

(1877—78), několik rukopisů Čeňka Kramoliše, fragment korespondence B. M. Kuldy, rukopisy Hynka Babičky (1876), Antala Staška a dalších.

Literární sbírka, dokumentace pěveckého spolku Nešvera a esperantská sbírka nejsou uzavřenými fondy. Tento archivní materiál se doplňuje z výzkumů, sběrů i příležitostných darů, u posledních dvou narůstá fond činností obou dosud existujících spolků.

1. BUCHAL — Neustupovský, Fr. J. (nar. 1884), lesmistr, spisovatel
2. ČERNÍK, MUDr. Lev František (1878—1943), odborný lékař, vlastivědný pracovník
3. ESPERANTSKÁ SBÍRKA, písemnosti esperantského kroužku v Olomouci a tisky z let 1904—1952
4. HAVELKA, Jan (1839—1886), profesor Slovanského gymnasia, zakladatel Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, redaktor Časopisu VSMO
5. HOUDEK, Vítězslav (1856—1918), redaktor Časopisu VSMO, vlastivědný pracovník
6. CHYTIL, Alois (1877—1949), redaktor
7. KOTT, František Štěpán (1825—1915), profesor německého gymnasia v Olomouci, slovníkář
8. KRATOCHVÍL, František (nar. 1878), vlastivědný pracovník, sběratel
9. KUBIS, Adolf (1876—1958), ředitel Národní jednoty, redaktor
10. KUSÝ, MUDr. Emanuel (1844—1905), lékař, vědecký pracovník v oboru přírodních věd
11. LAUS, Jindřich (1872—1941), profesor německého učitelského ústavu v Olomouci, kustod přírodovědeckého muzea v Olomouci
12. MAREK, MUDr. Jaroslav (1888—1954), odborný lékař
13. MARTINČÍK, Richard (nar. 1875), typograf
14. MRŠTÍKOVÁ, Božena (1876—1958), spisovatelka
15. NAKLADATELSTVÍ PROMBERGER, podnikový archiv z let 1884—1948
16. NEŠVERA, pěvecký spolek v Olomouci, založen r. 1921
17. PODIVÍNSKÝ, Stanislav (1877—1947), profesor reálného gymnasia v Přerově a Slovanského gymnasia v Olomouci
18. POSPÍŠILOVÁ, Marie (1857—1928), kustodka národopisného oddělení VSMO, předsedkyně Pöttingea
19. PÖTTING-PERSING, hr. Emanuel (1819—1899), kanovník, zakladatel Ústavu hr. Pöttinga pro výchovu českých dívek v Olomouci
20. PROCHÁZKA, František Serafínský (1861—1939), redaktor, básník a překladatel
21. PŘIKRYL, ThDr. František (1857—1939), děkan, archeolog
22. REMEŠ, MUDr. Mořic (1868—1959), předseda VSMO, redaktor Časopisu VSMO, geolog a paleontolog
23. SLAVÍČEK, Karel (1876—1954), knihař, národní pracovník
24. SPRINGER, PhDr. Jan (nar. 1893), profesor Slovanského gymnasia
25. ŠEVČÍK, František Bedřich (1824—1896), profesor vídeňské polytechniky, spolkový a národní pracovník
26. ŠEVČÍKOVÁ, Františka (1856—1937), národní pracovníce
27. TOMEK, JUDr. Ferdinand (nar. 1847), funkcionář Matice školské a Žerotína
28. VLASTENECKÝ SPOLEK MUZEJNÍ V OLOMOUCI, registratura z let 1883—1950
29. WAIC, František (1866—1939), profesor středních škol, hudební kritik a pedagog
30. WANKL, MUDr. Jindřich (1821—1897), zakladatel Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci
31. WURM, P. Ignác (1825—1913), dómský vikář, poslanec zemský a říšský, zakladatel VSMO
32. ZÁCHA, Josef

REZOLUCE K VIII. SJEZDU KSČ A OTÁZKA POZEMKOVÉ DRŽBY V OLOMOUCKÉ OBLASTI

Studium a zpracování dějin olomoucké oblasti¹ po roce 1945 je již několik let středem zájmu historiků olomouckých vysokých škol i pracovníků muzeí.² Málo z nich však zaměřilo svou pozornost k historii hanáckého venkova.³ Významným přínosem pro studium dějin venkova v poválečném období se stalo zpřístupnění rozsáhlého archívního fondu rezolucí k VIII. sjezdu KSČ,⁴ který je uložen v archívu Ústavu dějin socialismu v Praze.

Předsjezdová diskuse probíhala v jarních měsících roku 1946 a v tomto období je rovněž v průběhu přidělové řízení zkonfiskované půdy. Přesto však rezoluce věnují pozornost pozemkové držbě.

Poválečná pozemková reforma byla provedena ve třech etapách. První etapa probíhala v našem regionu od roku 1945 až do poloviny roku 1947. Její náplní byla konfiskace půdy Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců.⁵ Podstatné změny v pozemkové držbě přinesla zmíněná agrární operace v pohraničních oblastech regionu a v bývalých německých obcích na Olomoucku a Litovelsku.⁶ Noví obyvatelé těchto vesnic dostávali přiděly půdy o výměře 8–13 ha a vytvářeli zde kompaktní skupinu středního rolnictva. Ve vnitrozemní oblasti se staly náplní této etapy pozemkové reformy především konfiskace půdy německých, maďarských velkostatkářů i velkostatků kolaborantské domácí agrární buržoazie.⁷ Menší pozemkové celky byly rovněž konfiskovány zdejšími Němci a domácími zrádci. Ve vnitrozemí propadlo konfiskací přes 40.000 ha půdy.⁸ Na půdu zemědělskou připadlo jen 8800 ha a zbytek tvořila půda lesní a nezemědělská.⁹ Zkonfiskovaná půda byla podle dekretu presidenta republiky určena pro tak zvaný drobný přiděl.¹⁰ Zájem o půdu byl nesmírně veliký. V Citově na Přerovsku se ucházelo o 96 ha zkonfiskované velkostatkářské půdy 114 žadatelů; v Pavlovicích na téže okrese bylo 106 přidělcům poskytnuto 71 ha půdy;¹¹ v Drahanovicích na Olomoucku bylo rozděleno 84 ha 204 přidělcům.¹² Velký zájem byl i o tak zvané drobné konfiskáty: v Grygově se dělilo 87 přidělců o 23 ha, v Ratajích na Olomoucku 34 přidělců o 14 ha¹³ a ve Vřesovicích na Prostějovsku 11 přidělců o pouhé 2 ha zemědělské půdy.¹⁴

Desítky drobných i středních rolníků byly malými přiděly neuspokojeny. V mnoha obcích se konfiskáty vůbec nenacházely. Otázka získání další půdy se tak stává na jaře 1946 stěžejní záležitostí venkova. V hanáckých vesnicích se rodí velké sociální hnutí rolnictva. Jeho náplní se stává požadavek prohlubování demokratických opatření v agrární oblasti. Mluvčím rolníků se stávají vesnické organizace KSČ.

V průběhu předsjezdové diskuse jsou z hanáckého venkova odesílány desítky rezolucí proklamujících požadavek úpravy pozemkové držby ve prospěch majitelů nesoběstačných usedlostí. Rezoluce lze rozdělit do tří skupin. Nejpočetnější skupinu tvoří rezoluce požadující likvidaci velkého pozemkového vlastnictví. „Požadujeme urychlené uskutečnění hesla — Půda patří těm, kdož na ní pracují“, volali drobní rolníci ze Skrbeně na Olomoucku.¹⁵ Požadavek „Trváme na dalším vyvlastňování půdy“ se ozýval v rezolucích z Kralic na Hané, Velké Bystřice, Služina na Prostějovsku a mnoha dalších obcích z Olomoucka, Litovelska i Přerovska.¹⁶ Druhou, rovněž početnou, skupinu tvoří rezoluce zabývající se církevním majetkem. „Žádáme, aby veškeré církevní statky byly postátněny a půda vrácena těm, kteří na ní pracují.“¹⁷ Požadavek odnětí půdy církví prosazovali v rezolucích rolníci z Horky na Moravě,¹⁸ Velké Bystřice na Olomoucku,¹⁹ Kojetína, Myslechovic na Litovelsku a z mnoha dalších obcí.

Třetí skupinu tvoří rezoluce vyjadřující ostrý protest proti všem formám vykořisťování rolníků závislých na nájmu půdy a pozemkovým spekulantům.

„Odebrat půdu a výrobní prostředky těm, kteří na ní sami ne hospodaří . . .“ se ozývá v rezolucích z Lutína²⁰ a Skrbeně na Olomoucku,²¹ Březců na Litovelsku,²² Morkovic na Přerovsku.²³ „Urychlené vyřešení nájmu“ je zakotveno v rezoluci z Hrdibořic na Prostějovsku.²⁴ Stejně požadavky obsahovaly rezoluce z Nasobůrek na Litovelsku,²⁵ Grygova a Majetína na Olomoucku.²⁶

Nelze uvádět všechny obce olomoucké oblasti, kde byl hlad po půdě a kde nesoběstační rolníci byli často zcela závislí na pachtu, zatímco v obci byly desítky hektarů tak zvané spekulční půdy nebo půdy zbytkových či církevních statků.

Velké sociální hnutí pracujícího rolnictva, které se na vesnicích olomoucké oblasti v jarních měsících roku 1946 rozvinulo, bylo předzvěstí dalších demokratických opatření, které KSČ prostřednictvím ministerstva zemědělství prosazovala.

Poznámky:

- ¹ Olomouckou oblast vymezují okresy Olomouc, Prostějov, Přerov, Šternberk, Litovel a Hranice.
- ² Viz „Bibliografii“ dr. J. Bartoše, Listy kabinetu regionálních dějin filosofické fakulty UP, roč. 1968, č.
- ³ Antonín Burget, K boji KSČ na Prostějovsku za uskutečnění agrárních demokratických přeměn, Zprávy vlastivěd. muzea, Prostějov 1965;
- Antonín Burget, Změny v ekonomickém postavení středomoravského rolnictva a dynamika jeho sociální struktury v průběhu první etapy pováleč. pozemkové reformy, Sociologica, Olomouc, v tisku, 1968.
- Antonín Burget, K pozemkové držbě na střední Moravě v průběhu I. etapy poválečné poz. reformy, Institut sociologie venkova a historie zemědělství, 1969, v tisku.
- Antonín Burget, K počátkům zemědělského osídlování středomoravského pohraničí po II. svět. válce, Střední Morava, 1969, v tisku.
- Jan Spáčil, Kolektivizace v Olomouckém kraji v období mezi IX. a X. sjezdem KSČ, Acta UP, Supplementum 15, 1968.
- ⁴ Jde o velmi rozsáhlý fond FČ. 10 býv. Archivu Ústavu dějin KSČ, nyní Ústav dějin socialismu v Praze.
- ⁵ Viz dekret pres. republiky č. 12/45 Sb.
- ⁶ Rozsah konfiskací v pohraničních částech olomoucké oblasti a v býv. německých obcích na Litovelsku a Olomoucku:

Okres	Počet osídlov. obcí	Výměra zkonfisk. půdy	Počet zkonfisk. usedlostí
Hranice	22	5.987 ha	1.077
Litovel	8	2.013 ha	1.090
Olomouc	14	4.489 ha	423
Šternberk	62	24.683 ha	2.414

St. A Brno, fond G-108, kartón 100.

- ⁷ Na Hranicku pět velkostatků, na Litovelsku 7 velkostatků, na Olomoucku 2 velkostatky, na Prostějovsku 3 velkostatky, na Přerovsku 3 velkostatky a na Šternbersku lesní velkostatek Liechtensteinský.

St. A Opava, pobočka Janovice, fond Národní pozemkový fond; fond Ředitelství státních lesů a statků.

- ⁸ Tamtéž.

- ⁹ Tamtéž.

- ¹⁰ Podle dekretu pres. republiky č. 28/45 Sb., byla zkonfiskovaná půda přidělována:

- a) deputátníkům a zemědělským dělníkům,
- b) zemědělcům s dosavadní výměrou půdy do 13 ha,
- c) výrobním zemědělským družstvům,
- d) obcím, okresům a státu pro veřejné účely,
- e) pro stavbu rodinného domku nebo na zřízení zahrady.

- ¹¹ Spisovna ONV v Přerově, fond Zemědělství, sloha Konfiskace.
- ¹² Archív okresní pobočky úřadu Geodézie a kartografie v Olomouci, fond Konfiskace 1945.
- ¹³ Tamtéž.
- ¹⁴ Archív okresní pobočky úřadu Geodézie a kartografie v Prostějově, sloha Konfiskace 1945.
- ¹⁵ Archív Ústavu dějin socialismu v Praze, fond č. 10, archivní jednotky č. 5—16.
V období od 13. 2. 1948 až do 5. 3. 1948 došlo celkem 294 rezolucí z olomoucké oblasti.
Skrbeň č. rez. 258; fond. č. 10, archiv. jednotka č. 5.
- ¹⁶ Fond. č. 10, arch. jednotka č. 5.
- ¹⁷ Fond. č. 10, arch. jednotka č. 10; č. rez. 2.333; č. rez. 878 . . .
- ¹⁸ Tamtéž, č. rez. 878.
- ¹⁹ Tamtéž, č. rez. 888, č. rez. 756 . . .
- ²⁰ Fond. č. 10, arch. jednotka č. 15; č. rez. 733.
- ²¹ Tamtéž, č. rez. 258.
- ²² Tamtéž, č. rez. 476.
- ²³ Tamtéž, č. rez. 1110.
- ²⁴ Fond. č. 10, arch. jednotka č. 16; č. rez. 254.
- ²⁵ Tamtéž, č. rez. 1109.
- ²⁶ Tamtéž, č. rez. 261; č. rez. 107.

Bohuslav Eliáš - Žáček

HISTORIK HANÉ

(In memoriam dr. Vojtěcha Janouška)

Dne 11. března 1969 zemřel v Prostějově dr. Vojtěch Janoušek. Ve svém rozsáhlém a záslužném životním díle spojil ve vzácné jednotě působení středoškolského profesora s vědeckou prací uznávané hodnoty. Jak sám prohlašoval, chtěl prohloubit dějepisné vyučování na školách a postavit je na vědecký základ. Označení nepřítel osudu zní jako fráze, v životopise dr. Janouška je to však skutečnost. Drtivé osudové rány spolu s křehkým zdravím však nemohly zabránit, aby nevytvořil na stovku prací, v nichž osvětlil minulost Hané a zejména města Prostějova.

Dr. Vojtěch Janoušek se narodil 13. 7. 1897 v Slatinicích u Olomouce, studoval na gymnasiu v Prostějově a v Olomouci, po studiích na Masarykově universitě v Brně působil jako profesor reálky v Prostějově. Za války byl v r. 1939 odvezen do koncentračního tábora, naposledy v Buchenwaldu, po válce byl nespravedlivým zásahem zbaven úřadu ředitele reálného gymnasia a propuštěn ze školské služby. Jako přední vlastivědný pracovník a konservátor státního památkového úřadu se zasloužil o zlepšení kronikářské práce v prostějovském a plumlovském okrese a dva svazky Vlastivědy moravské — Prostějovský okres s dějinami Prostějova a Plumlovský okres jsou jeho dílo.

I v nejtěžších dobách svého života vědecky pracoval a výsledky publikoval. První skupinu jeho prací tvoří příspěvky z dějin rodné obce Slatinic a okolí, zejména Smržic a závažné práce z dějin selského stavu, jimiž obohatil dějiny venkova moravským materiálem. Je to vylíčení dějin selského stavu na Moravě od rozboru právního postavení venkovanů na úsvitu českých dějin až po vylíčení vzestupu selského stavu od r. 1848 a galerii významných rolníků a organizátorů i buditelů, kteří přispěli ráznou a nepoddajnou povahou hanáckého kmene k českému rázu moravských měst.

Do druhé skupiny patří četné studie z dějin plumlovského panství a Prostějova od nejstarších dob až k nejnovější době. Obdivuhodné bylo rozpětí Janouškových

zájmů. Dovedl napsat studii o nejstarším osídlení Plumlovska a Prostějovska i zachytit kulturní a spolkový život Hané, tělocvičný ruch, umělecký život, průmyslovou výrobu a techniku.

Do třetí skupiny zařazujeme objevené a důkladným archivním materiálem ověřené příspěvky k dějinám dělnického hnutí a průmyslové výroby na Hané a zejména v Prostějově. Janoušek dovedl korigovat i práce takových znalců dějin sociální demokracie jako Šolle, prezident Zápotocký aj. Je škoda, že rozsáhlá práce k stému výročí oděvního průmyslu v Prostějově se r. 1959 v kteréš kanceláři podivným způsobem ztratila.

Pracovat jako středoškolský profesor a vytvořit životní dílo*, které by předčilo po mnohé stránce i díla mnohých pracovníků vysokoškolských, je věc obtížná. Po této stránce byl dr. Janoušek zjev neobvyklý. Je jen litovat, že řadu prací již nemohl uveřejnit. Je pro nás příkladem tím, jak překonával malé poměry, malé lidi a malé možnosti tvůrčím úsilím.

* Soupis prací Vojt. Janouška je uveřejněn v Zprávách vlastivědného muzea v Prostějově r. 1967. Str. 4–7.

Václav Burian

Z MATERIÁLŮ O UBYTOVÁNÍ VOJSKA NA VENKOVĚ V 19. STOLETÍ (HROMADNÁ VRAŽDA V DĚDICÍCH R. 1863)

Ubytování vojenských jezdeckých jednotek na venkově, které trvalo hluboko do 19. století, zasahovalo velmi výrazně do struktury života selských vrstev; přesto zůstává tento námět celkem nepovšimnut regionálními historiky, národopisci i sociology. Dosud jsou nevyužity např. archivní fondy některých úředních institucí s celozemskou působností,¹ mnohé by se dalo vyčíst např. z matrik a agendy vojenských soudů i naračních pramenů, lecco by pověděly i pomístné názvy (cvičiště pro jízdu)² a půdorysné uspořádání hospodářských budov v rámci statku.³ Neudržitelné poměry byly příčinou, že např. na táboru lidu 20. srpna 1871 u Nosálovic vystoupil křečkovský starosta František Jáchymek s ožehavým tématem „jak rozřešit ubytování vojska, zvláště jízdy“.⁴ Jen okrajově se při této příležitosti zmiňujeme o tzv. klepačkách, umístěných před každým selským statkem, v němž byl ubytován jezdec, na nichž se ohlašovala doba krmení vojenských koní.⁵ Takovou klepačku se slaměnými víchy nám zobrazil na soudobé litografii blaťácké svatby z r. 1856 malíř František Kaliwoda (1859)⁶ a retrospektivně patrně podle Vyhlídalova popisu Petr Pištělka (1887).⁷

Zůstane trvalou zásluhou hanáckého spisovatele Jana Vyhlídala (1861 až 1937), že shromáždil ve svých spisech řadu příběhů, popisujících celé ovzduší pobytu jízdy na hanáckém venkově, především projevy zvláste příslušníků pluků z různých míst monarchie.⁸ Jedním z příběhů, který uvádí podle J. Kuchtíčka, je trojnásobná vražda, spáchaná husary v rodině obchodníka Pospíšila v Dědicích roku 1863. Používáme doslovného přepisu podle záznamu úvodem k dalším materiálům, které mají souvislosti s událostí:⁹

Nejhroznějších vražd dopustili se husaři v Dědicích u Vyškova roku 1863. U tamnějšího obchodníka Jakuba Pospíšila scházivali se husaři, aby si zahráli karty, jedli a pili. Manželka Pospíšilová byvši v mládí v Uhrách, naučila se maďarsky, tož snadno s Maďary zvanými: Kiš, Myers, Martony a Kuliger se domluvila. Po čase vojáci, nasekavše dluhů, přeloženi byli do Něm. Prus. Pospíšil marně upomínal dlužníky, a když to nepomohlo, udal je u velitelství. Za to vojáci hro-

zili mu, že jej uškrtí. Dne 23. ledna 1863 po večerním odtroubení zmínění husaři odebrali se do Dědic, prý za nevěstami; u Pospíšilů již spali. Probudili je však vojáci, aby prý jim prodali papíru na psaní. Pospíšil, nic zlého netuše, upustil tři husary dovnitř, kdežto čtvrtý Kiš šel s druhé strany stavení na stráž do dvorka, by z kuchyně nikdo nemohl uniknouti. Pospíšil vojákům dal, čeho žádali, zatím vojáci popíjeli a přepočítávali utržené peníze v přihradě uschované. V okamžiku, kdy Pospíšil k přihradě se blížil, hodil mu Myers uchystanou oprátku na krk, zatáhl, načež Kuliger mu pomohl Pospíšila uškrtit. Mrtvého pak pověsili na dveře krámu. Šramotem tím probudila se manželka Pospíšila a běžela ze světnice se podívat, co se děje. Vojáci ji hned chytli. Padnouc na kolena, prosila, by ji ušetřili, že je v pozeňnaném stavu, ale bez milosrdenství ji utloukli, uškrtili a přes postel svázali. Sestra její, dvanáctiletá Klára, bydlící na čas u ní, když viděla, co se stalo, unikla nepozorována ze světnice a kuchyní běžela na dvůr, kde ji však Kiš zadržel a do světnice dovlekl; tam ji utloukli, uškrtili a k sestře přivázali na postel.

Vraždy tyto spáchány na svátek nejsv. Jména Ježíš, právě kdy v Dědicích jednalo se o zařízení první besedy.

Na druhý den, když lidé do krámu se dobývali, nikdo jim neotvíral, proto starosta dal dveře vypáčiti a tu sdělili se u hrozného divadla. Po pachatelích nebylo však známky. Asi k 10 hod. dopolední přišel hadrlák k tehdejšímu hostinskému Deutschovi prodávat sklenici od cukrovinek, již našel na cestě z Něm. Prus. Židovi-hostinskému byl nápadný nápis na sklenici. Takový vidával na sklenicích Pospíšilových. Celé představenstvo s hadrlákem vypravilo se ihned na místo, kde sklenice nalezena; po cestě sbírali i jiné věci z krámu Pospíšila a poznali podle šlépějí ve sněhu, že cestou šli husaři do Něm. Prus. Oznamilo se to důstojníku v Něm. Prusích, a při pátrání nic se nevyšetřilo, prý všichni vojáci byli tu noc doma. Až když se pohrozilo, že kdo neprozradí viníky, bude trestán jako provinilec, oznámila vdova Pospíšilová a tři rolníci o svých vojácích, že nebyli v noci doma. Husaři tvrdošíjně vše popírali.

V Brně výslechy nic nepomáhaly. Posléze dání spolu do vězení a s nimi auditor-soudce, přestrojený za prostého vojáka do roztrhaných, zakrvácených šatů. Ve vězení na husarech vyzvěděl, že oni jsou vrahy rodiny Pospíšilovy. Odsouzení byli na smrt provazem a v Prostějově pověšeni. Myers, když kat mu dával oprátku na krk, neprojevil lítosti, zvolal: „Adié, Moravo“; Martony prý kata na cestě k šibenici žádal, aby ho nezahrabal, že by se mu děvčata smála... Nejmladší z nich Kiš dostal milost, ale ta přišla, když už visel... (J. Kuchtíček).

Matriční zápis dědické fary¹⁰ zachycuje o zavražděných osobách hlavní údaje s datem úmrtí, komise a pohřbu:

23/25 Jänner 1863

H. Nr. 117

Jakob Pospíšil, Kaufman in Dědic 25 J.

Dominika Ehegattin des Jakob Pospíšil Kaufmanns in Dědic 22 J.

Klara Tochter des Anton Werner Tüschleres in Wischau 12 J.

Alle drei an Stick u. Schlagfluss in Folge Erdrosseles laut

Commission ddato Dědic am 24. Jänner 1863.

Událost se stala námětem i pro anonymní textaře kramářských tisků, vyšlých ve dvou varintách,¹¹ které se vcelku shodují s vyprávěním, jež publikoval P. Vyhlídal, v některých údajích je však popis události odlišný (svědectví děvečky, detaily vražedného skutku ap.). První uvádíme text, vytištěný a vydaný olomouckým tiskařem Antonínem Halouskou.¹²

Nowá pjseň / o / přehrozném mordu, / který se stal / w městečku Dědicjch
/ w kragi Brněnském, w orkesu Wisskowském dne 23. ledna r. 1863. /

1. Poslechněte, o křesťane to smutné zpjwánj! Gaké hrozné ne- / prawosti we
swěte se konaj, Nic na swětě něj dobrého slisseti, / Ach Gežjš, Maria, Jozef
ustrňte wssickni. /

2. Manželowé a manželky slisste co se stalo, To práwě w měsici / lednu tři
a dwacátého, To w kragi Brněnském, okresu Wisskow- / ském, A to w městečku
Dědicjch, dobře lidem známém. /

3. Tam bidlel ctihodný kramář, nábožný s manželkau. Měli také / we swém
domně u sebe sswagrowau, Ach! nessťastný to deň, který / se přiblížil, Smutná
desátá hodina, která w noci přisšla. /

4. Chodili k němu každý den spolu tři chlapi, Každý sobě vypl / co chtěl,
nic mu neplatili, On byl člověk dobrý, nežádal hned po / njch, Toho se smutný
nenadál gak mu zaplatěj. /

5. Gednoho dne po poledni zase k němu přisšli, Ony po něm zase / chtěli, on
nechtěl jim dáti, Prosil gich by mu powinnost gegich za- / platili, Tu oni s we-
likau zlosti skákali gak stekli. /

6. Když mu sskody nadělali, ssel gich omeldowat, Ritmalster / gich hned za-
wolal, nechal gich potrestat, Tu se teprw welkau zlosti / welmi rozzlobili, Za-
čali se spolu radit co mu učiněti. /

7. Přisšli k němu w noční době když byl we spánku, Práwě bylo / deset ho-
din, wzali si zábawku, Začali bauřiti, by ssel otewřiti, Aby / jim ssel papjr dati,
že ho potřebugi. /

8. On byl člověk welmi dobrý nedal se prositi, Zbral se rychle / s posteje,
ssel jim odewřiti, Ach, Gežjš Maria toho se nenadal, Že / gest geho žiwobyti
poslednj hodina. /

9. Gak jim sám swůg krám otewřel, hned do něho wessli, Geden / za njma
zamikal, dwa ho uchopili, Tu geg hned do swětnice po / zemi táhali, Dwanáct
ran do těla geho smrtelných mu dali. /

10. Ach Gežjš, Maria, Jozef, křesťané rozmilj, Nebo musite za- / plakat, co wám
wjce powim, Manželka pak milá, když to uhlídala / Padla hned na swé kolena
prosila pro Boha. /

11. Tu se ženy uchopili na zem gi swalili, A k lůžku gi přiwá- / zali, dítě sni
wyňali, Ach Bože rozmilý, gaké to trápenj Musela / bolestně trpět pul hodiny. /

12. Šwakrowau také zabili oba powěsili, Aby sobě lidé řekli, / že tu byli zlo-
dětj, Penjze pobrali, tak se uradili, A pak potom / wssickny spolu dweřma přč
uprchli. /

13. Když tu noc ten mord páchali, ssla gedna dēwečka Okolo / toho domečku,
u okna zustala na ně se díwala, žalostně plakala, / S plačem se domu wrátla,
wssechno oznámila. /

14. Tu gegi otec nemesskal, k auřadu pospjchal, Gaký hrozný / mord w tu
chwjli w domě kupce se stal, Tu hned nemesskali, ku / práwu běželi, Co se
u nich přihodilo, wssechno oznámili. /

15. Tu se chtěli přeswěčiti, gaký mord spáchali A když přisšli do / swětnjce
wssickny ustrnuli, Gak w krwí ležela ta nessťastná žena, / Ty dwa zase po-
wěssenj, přibitj hřebema. /

16. Ach to bylo nařkánj nad tem mordem hrozným, Obzvlášt / když byl po-
hřeb gegich, smutné nařkánj, Gegich pak přátelé, bra- / tři, sestry milé, Každý
to chtěl uhlídati gak gsau zohawenj. /

17. A tak wy milj křesťané zanechegte zlosti, Žigte w tomto / swětě spolu w lásce a swornosti, Bůh nám dá wssem mile swaté / požehnánj, Potom wás po smrti přigme do swého králowstwj.

Konec.

Wytisštěna a k dostánj u Antonjna Halausky w Olomauci.

Oba texty vznikly během soudního řízení, tedy během roku 1863, také druhý text¹³ ještě nezná výsledek a provedení rozsudku:

Opjs mordu, / který se stal w městěčku Dědjčch w kraji Brněn- / ském, blíž města Wisškowa dne 23. ledna r. 1863.

Rozmilj křesťané! Gak hrozně neprawosti lide w tomto swěte / páchagj, že něnj možno wypsati kolik wrždě se tento nastawagjel / rok 1863 wssady na wsse strany stalo. — Bůh nás trestá nemoci, / drahotau pádem dobitka, a přece se nechceme polepsit, a nemáme / Boha w mysli a geho swaté náboženstwj. /

W městěčku Dědjčch, w kraji Brněnském, blíž Wisškowa / stala se dne 23. ledna roku 1863 ukrutná, hrozná vražda. Žil a / bjdlel tam hodný, gesstě mladý kramář, který nedawno se oženil. / Swoge mladá žena wzala k sobě 12 letou sestru, rodiče gegi gsau / we Wisškowě. /

Chodili k tomu kramáři každý den spolu tři chlapci, který / si tam nechaly nalegt dle ljbosti, ale nikdy mu nezaplatili. On byl / dobrý člověk nežádal hned od nych, myslel že oni samy budau / pamatowat, swug dluh zaplatiti. Když se to ale dlawho nestalo, / tak on gjm jednau už wjc nechtěl nalegt a žádal, by mu platili. Tu / oni se welice rozzlobily, skakali jako wztekly a dělali mu w gegich / wzteku wsseligaké sskody. Na to kramář ssel k rjtmaistrowy si stě- / žowat a ty tři chlapci byli potrestani.

Když oni swůg trest byli wytrpěli, poradili se, gak by se / mohly na kramáři mstít. Msta gegich brzy se ukázala. Na wečer dne 23. ledna w deset hodin, když kramář už swug krám měl za- / wřený, přissly ty tři chlapci, udeřili mu na dweře a žádali, aby / otewřel, že oni chtějí koupit gesstě papjr a pera, co magj tuze na / potřebu. On w dobrém myslu otewřel gjm, oni kročili wssichny / tři do kramu, poslednj za njma zawřel, pak porazili kramáře, / který na nic zlého nemyslel, na zem, táhali ho po swětnjci a daly / mu dwanáct ran smrtelných do těla. Geho ubohá manželka vy- / skočila s postele a když to uhlídala, klekla na kolena a prosila pro Boha; nic ale nepomohlo, swalili gi také na zem, pak gi přjwa- / zali k posteli a usmrtili gi. — Ona chudák trápila se přes půl / hodiny w bolestech, než zemřela. Swogi sswagrowau, 12tyleté / dítě také zabili, pak ge wssichnj powěsili a vybrali penjeze a wsse- / lké cennjé věci, aby ljde řekli, že se zloděgi dobegwali. Udělali / to wssechno tak, gak to měli dřjwe mezi sebau umluweno. /

W tom času, co se ta hrozná udalost stala, ssala jedna dě- / wečka okolo domu, gak slyssela hřmot w domě, přibljžela se k / oknu se podjwat. Ona w žalostném pláči wrátila se hned k swému / otci, a wyprawowala mu co ona wjděla. On hned wstal z po- / stele, obleknul se s běžel k obecnmu ouřadu, odtud se to hned / oznamilo k soudu. Když ty panj pryssli se přeswědčit, gaký / ukrutný mord se stal, tu byli wssichny jako uraženj leknutjm, / gak do swětnice pryssli, Ubohá, nessesátná žena ležela we swé / krwi a druhý dwa byly powěssenj na hřebykách. /

Bylo to welike nařjkánj a leknutj, když pryssli přatele / od jeho strany a od strany manželky s Wisškowa.

Na pohřeb těch třech powražděných přišlo ze wssech stran / přes pět tisíc lidu a držel pan farář Dědický u hrobu, w kterým / byli wssechny tři pocho-
wan], krasnou gimawau řeč, při které / každý přítomný plakat musel.

Ačkoliw ty tři zločinci, kteří tu ubohau kramářskou ro- / dinu na tak hrozný způsob o žiwobyti připravili, za to welice / těžce potrestani a ten mord s gegjch smrti oplatiti budou, zůstane / to přece welice truchlívá wěc, že se takowá ukrutná udalost mezi námi stati mohla. Gest to dukaz, že moc hřjssnĳku mezi námi žigau / a musjme zwlášst w tomto milostiwém roce pána Boha prosit / aby milostiwě polepsil duch lidský a aby nedopustil tak ukrutné, / že nenagdeme slowa dost je popsati.

O popravě viníků se zmiňuje v kronice Kralic rektor Ignác Grydl (1817 až 1886),¹⁴ jehož zápisem, který doplňuje některé údaje, uzavíráme soubor materiálů k události, které jsme úmyslně nezpracovali (jejich edice je pouze ukázkou látky, kterou lze použít v budoucnu přiřbáním ostatních nutných pramenů — soudních spisů, novinářských zpráv ap.):

L. P. 1863 v Prostějově na staré střelnici od 4ho pluku 6té eskadrony husarů jeden den 4 husarů provazem na šibenici vedle sebe odpravení, pak jak se jde z Kralic u kravského Prostějovského mosta při silnici vpravo od cvyklu roli vedle sebe zahrabaní byli, proto že v Dědicích u Vyškova kupca jeho těhotnou ženu a sestru v noci přepadli a zavraždili.

¹ Jde hlavně o materiál, uložený v StA Brno, a to ve fondu A 9 (zemský výbor, sign. H), A 11 (zemský sněm), B 1 (gubernium), B 13 (moravské místodržitelství — presidium), B 14 (moravské místodržitelství — všeobecné oddělení, sign. 61/19), B 23 (krajský úřad Brno).

² Např. v Komofanech, o. Vyškov Rajtrperk (Reiterberg), v Podbřežicích Rajčurija (Reitschule) ap.

³ Cf. J. Kšíř, Lidové stavitelství na Hané, Československá etnografie, roč. VI, 1958, str. 248. — V. Burian, Vesnická sídla a lidové stavby na Vyškovsku, ČE, roč. VIII, 1960, str. 53.

⁴ Moravská orlice, 1. 9. 1871. — Vojtěch Procházk a, František Jáchymek, rolník a starosta v Křečkovcích, Vyškov 1938, zvláštní otisk z výroční zprávy První kontrolní bučenské spořitelny ve Vyškově za rok 1937, str. 15, str. 27, pozn.³.

⁵ Jan Vyhřídál, Vojenské obrázky, Pod hanáckou oblohou, svazek V, Přerov 1936, str. 18, 18.

⁶ Hanakische Bauernhochzeit. Svatební veselí na Hané. Litografie na jednotlivých listech a tablů. Reprod. viz J. R. Bečák, Lidové umění na Hané, Velký Týnec 194, str. 69, obr. 51 (Jan Kühn del v příslušné stati c. d. na str. 68 se domnívá, že zobrazená klepačka je slavobrána). Srv. též moje práce Památky z věže olomoucké radnice, Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1962, č. 100, str. 11, č. 143 a Supplemента k písemným a ikonografickým pramenům hanáckého kroje, Český lid, roč. 52, 1965, str. 210.

⁷ Vyhřídál, l. c., str. 17.

⁸ Tamt., str. 15nn.

⁹ Tamt., str. 22—23.

¹⁰ StA Olomouc, konsistoř, duplikáty matrik Dědice, úmrtní

¹¹ Vyškovsko, Vlastivěda moravská, Brno 1965, str. 228.

¹² Vlastivědný ústav Olomouc, muzeum Litovel, 53/3.

¹³ Tamt.

¹⁴ Pamětní kniha městečka Kralice, str. 183.

SOUČASNÉ UŽITÉ UMĚNÍ V OLOMOUCKÉM MUZEU

V prvním čtvrtletí roku 1969 byla v olomouckém muzeu uspořádána výstava současného československého užitého umění pod názvem Výtvarná kultura v současném bytě. Téměř v téže době probíhala v olomoucké oblastní galerii výstava skla Ladislava Olivy a zanedlouho potom bylo užité umění významně zastoupeno na tamtéž konané výstavě liberecké skupiny výtvarníků. Tato kumulace výstav současného užitého umění není náhodná. Navazuje na podobné akce pořádané v Olomouci v posledních letech a svědčí o vzrůstající pozornosti a péči, kterou tomuto významnému úseku hmotné kultury věnují olomoucké muzeum a galerie, i o zájmu naší veřejnosti o tu část umělecké tvorby, která by se měla stát nedílnou součástí domácího životního prostředí. Z uvedených tří přehlídek byla rozsahem největší výstava Výtvarná kultura v současném bytě. Jejím komisařem byl J. Hejzlar z Ústavu bytové a oděvní kultury v Praze, odkud pocházela podstatná část exponátů. Další zapůjčili někteří výtvarníci přímo a řada kusů pocházela ze sbírek uměleckoprůmyslového oddělení olomouckého muzea.¹

Nejpocetněji byla na výstavě zastoupena keramická, sklářská a textilní tvorba. V oboru keramiky převažovaly originály našich předních výtvarníků A. Bartoše, V. Davida, V. Dolejš, D. Hendrychové, L. Jakubčíka, A. Kroupové, J. Pýchy, J. Radové, J. Sušienky a L. Těhlika. Některé z vystavených prací jsou, resp. byly určeny pro sériovou výrobu. V obchodech je však nenajdeme — snad s výjimkou některých váz od J. Pýchy. A tak zůstávají pro širší veřejnost nedostupné např. porcelánové figurky s modrou „cibulovou“ výzdobou od V. Davida i tvorba L. Jakubčíka, třebaže některé z jeho prací jsou výslovně koncipovány jako užitékové předměty, dokonce jako esteticky ušlechtilý obalový materiál (láhve na borůvku, hrnce na marmeládu apod.).

Podobný zásadní rozpor mezi prací výtvarníka a nerealizovaným průmyslovým výrobkem existuje též v oboru skla. Také zde byly vystaveny na jedné straně převážně originály cenově naprosto většinou našich občanů nedostupné, a na druhé straně vyvzorované práce (např. nápojové soupravy), které nejsou běžně v obchodě k dostání. K tomu budiž dovoleno poznamenat, že i pro muzea je získání kostry takové nápojové soupravy za daného stavu naší výroby a ekonomiky úkol nad lidské síly. Rozsahem nepatrnou výjimku z tohoto pravidla tvoří některé druhy lisovaného skla — např. výrobky podle návrhu A. Matury, zatímco lisované sklo L. Olivy je v obchodě vzácností. Sklářská tvorba, dokumentující vysokou úroveň našeho současného skla, byla na výstavě reprezentována pracemi P. Hlavy, V. Jelínka, A. Matury, L. Olivy a V. Šotoly.

Z oboru soudobé textilní tvorby mohli návštěvníci spatřit gobelíny B. Felcmana, dále gobelín, dekorační látky a art-protis K. Hamzíkovej, krajky B. Hanušovej, gobelín J. Hanzelky, dekorační textilie J. Hladíka, gobelín H. Lendrové, koberec od K. Starcové-Tajovské, koberce s dlouhým vlasem od V. Thainové a záclony a tapiserie J. Trojanové-Pavlitové. Ani textilní obor neunikl obecnému pravidlu: cenově těžko dostupné originály vedle vzorů určených pro sériovou výrobu, avšak nerealizovaných.

I když počtem neveliká, přece však svou úrovní mimořádná byla kolekce dřevořezb V. Kautmana. Lidská i zvířecí postava jsou jím podány v umělecky velmi účinné zkratce za plného vytěžení všech možností, které poskytuje materiál. — Několik kusů současného sedacího nábytku (J. Hála, R. Hofman, V. Vrba) a osvětlovacích těles (P. Grus, A. Matura) doplňovalo instalovaný soubor, dodávajíc mu místy náznak interiéru.

Tak byl na výstavě podán obraz našeho současného průmyslového výtvarnictví a užitého umění, obraz, který si nečinil žádný nárok na úplnost a kom-

plexnost. Důraz spočíval na podnětu k diskusi, na jisté provokaci diváka. Obdobně měl být provokován i výrobce, ten se však nedostavil. Práce vysoké umělecké hodnoty (jejich ocenění ve světovém měřítku je po výstavách v Bruselu a Montrealu dostatečně známé) vznikají často za nepředstavitelně těžkých podmínek pro výtvarníka. — od nedostatku společenské objednávky až po nedostatek základního materiálu. To je jedna stránka věci. Druhou výstižně formuluje J. Hejzlar v předmluvě katalogu výstavy takto: „Stejně jako na jiných podobných výstavách zde vzniká pocit tak trochu z jiného světa, ze světa, který je zcela jiný než ten, který nás denně obklopuje. Vždycky, když procházíme těmito prostorami, připadáme si jako v jakémsi imaginárním muzeu unikátů. Uvědomujeme si, jak hluboká je stále propast mezi tímto projektem lidského životního prostředí a všední skutečností.“² Tyto rozpory se projevují jako důsledek těžkých chyb v minulosti a jejich řešení si vyžádá ještě velmi dlouhou dobu, neboť nejde o izolovaný problém, nýbrž o otázku spjatou s podstatou naší ekonomické reformy. Těmito rozpory byla tedy zcela nevyhnutelně a zákonitě poznamenána i olomoucká výstava.

Z čistě muzejního hlediska se tu však dostáváme ještě k další, dosud nevyšlovené otázce, a to k otázce poměru muzejní práce k současnému užitému umění a průmyslovému výstavnictví, zejména pokud jde o tvorbu a doplňování muzejních sbírek. Ve své zásadní formě přirozeně neexistuje tento problém pro specializovaná muzea uměleckoprůmyslového typu s dávno vyhraněným a vyjasněným programem, jako jsou např. Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, uměleckoprůmyslové oddělení Moravské galerie v Brně a Muzeum skla a bižuterie v Jablonci n. N. Otázka se dále prakticky neklade ani u menších a malých vlastivědných muzeí, která nemají ani tradici, ani hmotné a finanční předpoklady, ani potřebné personální vybavení. Pokud tu existuje — obvykle v rámci širšího sbírkového fondu — soubor předmětů uměleckoprůmyslového charakteru, jde a patrně i v budoucnu vždy půjde o náhodné akvizice. Výjimku by mohla v ojedinělých případech tvořit soustavná dokumentace místní výroby. Nejproblematičtější se nám jeví otázka soustavné dokumentace uměleckého průmyslu a uměleckého řemesla ve středně velikých a větších vlastivědných muzeích obecného zaměření, tedy v regionálních vlastivědných muzeích. Patrně zde nebude možno formulovat obecně platný postup. Mnoho záleží na tradici, na stávajících sbírkových fondech, na rozpočtových možnostech nákupu a personálním vybavení toho kterého muzea. Domnívám se, že pouze velká regionální vlastivědná muzea s potřebnou tradicí a vybavením budou s to soustavně dokumentovat vývoj uměleckého průmyslu a řemesla, a to bez regionálního omezení, tak jako postupují oblastní galerie při doplňování svých sbírkových fondů.

Chtěl bych zde — bez nároku na neomylnost a obecnou platnost — uvést alespoň ve zkratce, jak byla tato otázka řešena v olomouckém muzeu a jaké jsou dosavadní zkušenosti. Sbírkový fond uměleckého průmyslu, čítající na 12 000 kusů, má poměrně dávný a solidní základ. Jsou jím sbírky bývalého Průmyslového muzea Františka Josefa,³ které vzniklo v Olomouci již r. 1873, tedy bezmála před 100 lety. Nahlédnutí do starých inventářů a do sbírek nás nenechává na pochybách o tom, že v prvních desetiletích existence muzea byl v praxi dobře pochopen a částečně realizován záměr jeho zakladatelů vytvořit sbírku slohových předloh pro potřeby průmyslu a řemesel.⁴ Vedle starého uměleckého řemesla — a co do pořadí důležitosti spíše před ně — byl kladen důraz na dokumentaci současné uměleckoprůmyslové výroby. Přesvědčují nás o tom velké soubory skla, získané v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. stol. z rapotínských, valašskomeziříčských a Lobmeyrových skláren, současná znojemská keramika, dále práce z kovu, dřeva, slonoviny a rohoviny od současných olomouckých řemeslníků. Musíme mít přitom na paměti, že tu šlo — podobně jako při

vzniku ostatních uměleckoprůmyslových muzeí v Rakousku-Uhersku — též o vytvoření sbírky předloh pro odbornou a estetickou výuku dorostu v různých oborech řemesel a uměleckého průmyslu. V každém případě musíme vysoko hodnotit pokrokový charakter záměru a jeho počáteční realizaci. Tento stav a vývoj však neměly dlouhého trvání. Nejpozději kolem roku 1900 se zásada dokumentace současné výroby vytratila z pojetí muzejní práce. Sbírkový uměleckého průmyslu byly pak prakticky po celou polovinu století doplňovány pouze náhodnými akvizicemi výrobků převážně staršího data. A tak jsme na počátku šedesátých let našli sbírky v situaci, že prakticky zcela chyběla dokumentace uměleckého průmyslu od začátku století. Jestliže se tento neutěšený stav neměl stát trvalým jevem, bylo třeba nalézt východisko bez dalších průtahů, východisko odpovídající současným potřebám i možnostem ústavu. Bylo rozhodnuto především soustavně dokumentovat současnou výrobu skla, keramiky a šperků a tak navázat na ty obory, které byly ve starších sbírkových fondech nejlépe zastoupeny. Současně s tím postupuje pomalé a nesmírně obtížné vyplňování mezery za dobu od r. 1900 do r. 1950. Nejlépe se nám zatím podařilo doplnit vývojovou řadu v oboru nábytku, kde jsme získali hodnotné soubory z tvorby architektů J. Fanty, P. Kropáčka, V. Hofmana a J. Vaňka a jeden soubor z třicátých let, jehož autorem je podle ústního podání Le Corbusier. Podrobnější zhodnocení výsledků akviziční činnosti posledních let bude předmětem připravované výstavy přírůstků a jejího katalogu. Několik let trvající soustavná práce přinesla již své výsledky v kvantitativním i kvalitativním obohacení muzejních sbírek. Její skutečná hodnota, opodstatnění a smysl vyniknou ovšem teprve po dlouhodobém a systematickém úsilí. Přesto můžeme konstatovat, že již dnes je v Olomouci soubor, který má svou nespornou hodnotu a který se uplatňuje jak na vlastních, tak i na cizích výstavách u nás i v zahraničí.

1 Tento podíl by byl významnější, kdyby větší počet sbírkových předmětů olomouckého muzea nebyl vázán dlouhodobou výstavou *Vkus*, která doplňuje muzejní expozice, a dále výstavou soudobého rytého skla v Moravské galerii v Brně.

2 Katalog výstavy *Výtvarná kultura v současném bytě*. Vlastivědný ústav v Olomouci 1989.

3 Kaiser Franz Josef Gewerbe-Museum.

4 Statistisches Jahrbuch der königl. Hauptstadt Olmütz. I. sv. Olomouc 1888, s. 480.

Tomáš Soušek

CECHY A ŘEMESLA V UNIČOVĚ

O cechovním životě a řemeslech se dochovaly v býv. městském archivu v Uničově, nyní pobožce okresního archivu v Olomouci, doklady dvojího druhu: písemnosti cechů samých v časovém rozsahu od r. 1534 a písemnosti uničovského magistrátu, které se týkají cechů a řemesel, z nichž nejstarší je z r. 1524. V prvním případě se jedná většinou o knihy, v druhém o spisový materiál různé provenience.

Podle různých náznaků a zmínek lze usuzovat, že počátek uničovských cechů spadá do XV. století. Vždyť již r. 1391 povolil markrabě Jošt, aby si město zřídilo bělidlo s výhradou třímílového pásma¹ a město bylo již tehdy nadáno různými výsadami, které zajišťovaly jeho rozvoj po stránce výrobní i odbytové.² Podle toho musela být již tehdy ve městě rozvinutá různá řemesla a obchod. K nejstarším řemeslům možno počítat cech krejčovský, koželužský, ševcovský, řeznický a pekařský.^{3 4}

Podle konsignace z r. 1751, v níž je podrobně zachycen jak soupis cechů, tak jmenovitý seznam jednotlivých mistrů s udáním počtu tovaryšů a učňů, bylo tehdy v Uničově 13 samostatných cechů. Jejich stav v té době byl:

cech	mistrů	tovaryšů	učňů
ševci	19	3	1
spoj. cech bednáři, koláři, soustružníci	15	3	0
tkalci	15	6	1
řezníci	14	0	3
krejčí	9	3	3
kožešníci	7	0	0
pekaři	6	1	0
hrnčíři	6	1	0
koželuzi	5	2	0
kováři a zámečníci	5	0	1
punčocháři	4	0	1
sládci, pivovarníci	3	1	0
soukeníci	2	1	0
celkem	110	22	10

Nápadný je při tom malý počet tovaryšů a docela nepatrný stav učňů. Tak třeba v r. 1687, tedy 30 let po skončení třicetileté války a švédské okupace města, bylo v Uničově 25 řeznických mistrů, v r. 1688 19 krejčovských mistrů a ještě v r. 1749 uvádí Eugl⁵ 20 řezníků, 16 krejčích, 24 ševců, 4 soukeníky apod. Zřejmě tu působily neblahé poměry panující na začátku vlády Marie Terezie a války.

K uvedeným 13 cechům přibyl později cech tesařský a zednický a cech mlynářský. K úplnosti lze uvést, že od r. 1700 je prokázána v Uničově i existence obchodního bratrstva.

Ostatní řemeslníci mistři byli inkorporováni většinou v českých olomouckých, odkud si vyžádaly i mnohé samostatné cechy své artikule. Podle individuální konsignace z r. 1751 to byli po třech: lazebníci, malíři, sklenáři, jircháři, po dvou: kloboučníci, kramáři, mydláři, zedníci, šperkaři, barvíři a provazníci, po jednom: mědikovec, hřebíkář, perníkář, sochař a prýmkář. Ve městě byl též lékárník. V archivu je doklad o tom, že v r. 1563 propůjčil uničovský cech tkalcovský své artikule tkalcům v Lošticích⁶ a v r. 1597 potvrzuje Pavel Katharin z Katharu řezníkům v Šilperku-Štítech českou listinou artikule vyžádané od cechu řeznického v Uničově.⁷

Stanovy cechu koželužského potvrdili purkmistr a rada král. města Uničova listinou z r. 1534,⁸ artikule cechu sladovnického a pivovarnického Karel VI. listinou z r. 1739.⁹ Podle výpisu pořízeného pro městský archiv jsou zachována potvrzení artikulí téměř všech ostatních uničovských cechů ze XVI. a XVII. stol. v býv. archivu místodržitelském v Brně.

Dr. Johann Kux uvádí ve svých dějinách města Uničova z r. 1923, že se skoro všechny cechovní písemnosti ztratily a co se zachovalo, jsou jen ubohé zbytky.¹⁰ Nynější stav jednotlivých fondů však ukazuje, že se patrně v pozdější době podařilo shromáždit v městském archivu další materiál, takže se pro každý cech něco zachovalo, i když ne mnoho. Nadto je ve fondu městského úřadu — magistrátu — v Uničově další písemný materiál, týkající se cechů a řemesel, a to již částečně od XVI. stol. Je uspořádán podle jednotlivých řemesel v pořadí podle

data vzniku a rozdělení vždy na část všeobecnou a část týkající se jednotlivých mistrů. Připojeny jsou i rozsáhlé sbírky výučních a mistrovských listů, potvrzení o zaměstnání a vandrovních knížek. Použit by se dala i rozsáhlá sbírka propouštěcích listů, takže se podle dochovaného materiálu dá sledovat dost podrobně vývoj všech uvedených cechů a řemesel.

V písemnostech jednotlivých cechů převládají cechovní artikule, jinak jsou to knihy mistrů, tovaryšů, učňů, různé zápisní knihy apod. Pokud se týká časového rozsahu, je zajímavé, že zápisy v knihách přesahují v mnoha případech daleko dobu existence cechů (živnostenský řád z r. 1859). Ze setrvačnosti pokračovala v zápisech v cechovních knihách příslušná živnostenská společenstva i po zrušení cechů a tomu asi můžeme děkovat za to, že se nám zachovaly. Tak například soukeníci mají v knihách zápisy do r. 1863, kožešníci do r. 1878, pekaři do r. 1919, sladaři a pivovarníci do r. 1929, stejně jako mlynáři. Ostatně je známo, že se různé cechovní zvyklosti dodržovaly ještě dlouho po zrušení cechů a místní museli být upozorňováni, že předpisy cechovní již neplatí.

Pro zajímavost uvádíme rok nejstarší písemnosti v cechovních fondech podle nynějšího stavu: koželuzi a ševci 1524, krejčí 1534, řezníci 1539, soukeníci 1542, pekaři 1607, spojený cech kovářů, zámečníků a mečířů 1639, cech punčochářů, baretníků a pletářů 1665, cech hrnčířský 1686, spojený cech stolářů, bednářů, soustružníků a kolářů 1692, cech tkalcovský 1699, cech sladařský a pivovarnický 1715, zedníci a tesaři 1715, mlynáři 1696. Tato data ovšem nemohou být brána jako doklad skutečného stáří toho kterého cechu v Uničově. Podle Kuxe¹¹ požádali krejčíři uničovští olomoucké o propůjčení artikulí již v r. 1494. Tamtéž uvádí Kux i pravděpodobná data vzniku jiných cechů. Zde jsme brali ohled jen na písemnosti býv. městského archivu v Uničově podle dosavadního zpracování.

Po jazykové stránce třeba uvážit, že Uničov byl od husitských válek a zejména doby krále Jiřího z Poděbrad ryze české město. Ještě v českém pamětním zápise o obnovení radnice po švédské okupaci v r. 1668 se uvádějí jako primátor Jan Přerovský, jako členové rady Jiří Šebesta, Tobiáš Ostrý, Ferdinand Doleátor a Jiří Herych jako městský písař, tedy zřejmě sami Češi a dokonce ještě v r. 1702 potvrdil Leopold I. městská privilegia českou listinou. Proto i cechovní písemnosti jsou vedeny téměř do konce XVII. století česky, aspoň většinou. Nejdéle se drželi řeči svých otců řezníci, v jejichž cechovní knize končí české zápisy rokem 1719.

Jako další památky na cechovní život v Uničově se zachovaly v městském muzeu uničovském cechovní podstavce, truhlíce, poháry a pečeti a mnoho jiných hmotných památek. Uničovská veřejnost byla s nimi seznámena výstavkou pořádanou v muzeu ve spolupráci s archivem a těšila se značnému zájmu.

¹ Perg. listina ev. č. 13 datovaná v Úsově 10. 10. 1391: markrabí Jošt povoluje Uničovu zřízení bělidla.

² Perg. l. ev. č. 2: markrabě Přemysl povoluje Uničovu mezi jiným právo mlůvé. (Olomouc 1234);

perg. l. ev. č. 3: Král Jan Lucemburský uděluje Uničovu práva, jako mají měšťané brněnští a olomoučtí (Brno 1327);

perg. l. ev. č. 5: markrabí Jan uděluje Uničovu výroční trh 8denní a právo obchodovat ve všech krajích (1354);

perg. l. ev. č. 8: markrabí Jan nařizuje, aby kupci, kteří jedou z Polska do Olomouce a Prahy jezdili přes Uničov (Brno 1364);

perg. l. ev. č. 9: markrabí Jan povoluje Uničovu další 8denní trh (Úsov 1373);

perg. l. ev. č. 10: Císař Karel IV. uděluje Uničovským právo obchodovat v Praze za stejných podmínek jako občané brněnští (Praha 1377) a mnohé další.

³ Kux — Dějiny města Uničova, str. 140.

⁴ Listinou danou v Olomouci v r. 1524 přikazuje král Ludvík olomouckému purkmistru a řemeslníkům koželužským a ševcovským, že nesmějí bránit uničovským koželuhům v nákupu kůží na trzích a jarmacích a uničovským ševcům tam prodávat jakoukoliv

obuv, jak se děje od pradávna. (Ověř. opis ze 14. 2. 1732 l. č. 19 kart. 4 uničovské cechy a femesla.)

⁵ Eugl, Geschichte der königl. Stadt M. Neustadt z r. 1832, str. 152.

⁶ perg. l. ev. č. 138.

⁷ ověř. opis listiny z r. 1718.

⁸ perg. l. ev. č. 93.

⁹ perg. l. ev. č. 137.

¹⁰ viz pozn. č. 3.

Uvedené listiny jsou vesměs uloženy v pob. OA v Uničově.

SDĚLENÍ

● K odstranění pomníku Josefa II. u Slavíkovíc r. 1920

V roce 1969 uplynula dvě století od události, která má své místo v dějinách Moravy a zvláště moravského zemědělství: je to známý příběh, kdy Josef II. vyoral několik brázd na poli u Slavíkovíc (viz např. líčení Fr. Vymazala, Obrazy z dějin českých a rakouských, Brno 1881, str. 535n.). S tímto historickým faktem byla spjata akce širokého významu a s mezinárodní účastí, sjezd zemědělců a lesníků v Brně roku 1840, který se stal přehlídkou současného stavu zemědělského pokroku (srv. Die vierte Versammlung der deutschen Land- und Fortswirthe in Brünn Jurende' s Mährischer Wanderer 1841, Brünn, str. 352 až 360). Hluboko do dvacátého století bylo slavíkovské role označeno litinovým pomníkem, jehož odstranění se stalo aktuálním v roce 1920 po návratu příslušníků československého zahraničního vojska do okolních obcí. Jeho otázka byla předmětem vleklého jednání, jehož doklady jsou uloženy v archivu Krajského střediska památkové péče a ochrany přírody v Brně. Tehdejší Moravské zemské muzeum oznámilo 20. července 1920 zemskému výboru, že pomník nemůže převzít do svých fondů pro nedostatek místa i jeho minimální muzejní význam (stál na místě 84 roků). Navrhovalo jeho ponechání na místě jako doklad někdejší plety k známému činu Josefa II. s tím, aby náladě proti existenci pomníku se čelilo změnou nebo přidáním nápisu (KSPPOP Brno, 442/20). Zemský výbor se tedy obrátil 16. srpna 1920 na brněnský státní památkový úřad o dobrozdání stran zachování pomníku, případně změn nápisů (tam., 690/20). Památkový úřad doporučil ponechání pomníku v nedotčeném stavu i s nápisem. Nakonec došlo k likvidaci památky, jejíž požadavek proběhl i tiskem (Vyškovské noviny 19. 11. 1920), bez jakéhokoli úředního souhlasu koncem roku 1920: 18. prosince sděluje komisař ministerstva školství a národní osvěty památkovému úřadu, že součástí demontovaného pomníku byly převezeny do Zemského domu II v Brně a navrhuje jejich uložení v muzeu (KSPPOP Brno, 924/20), což také po jistém váhání nařídil zemský výbor 14. dubna příštího roku (tam., 168/21). Tato závěrečná epizoda zůstala dlouho v paměti brněnských Němců (viz např. Tagesbote 16. 9. 1926), ačkoli nechyběly i v dalších letech umírněné názory na české straně. B.

● Poznámka k přejmenování olomouckých spolků

Obyčejně se udává, že Slovanský čtenářský spolek (zal. 1861) byl přejmenován na olomouckou Občanskou besedu až po zakoupení Škarniclova domu na tehdejší Dolejší náměstí. Avšak jednatelská zpráva, přednesená na valné hromadě

spolku dne 11. února 1871, potvrzuje, že toto přejmenování bylo schváleno již tohoto dne, ačkoli dům byl zakoupen až v dubnu. V archivu Občanské besedy je protokol o zmíněné valné hromadě sepsaný dne 17. února 1871, v němž se mimo jiné praví:

„Výbor navrhuje změnu vícero § stanov dosavadních. Nejhlavnější změna pozůstává v tom, že Slovanský čtenářský spolek promění název v „Občanskou besedu.“

Jednatel odůvodňuje návrh ten tím, že živel slovanský povzbuzením valné části obyvatelstva olomouckého není více ostrůvkem na půdě cizí, nýbrž že stojí na půdě domácí a že firma slovanský spolek na Moravě a v Olomouci byla by nadále důkazem, že se necítíme zde doma, že jsme zde hostmi.

Po delší debatě, na níž se zúčastňují dr. Veljík, prof. Kovařík, Černoch a Hynek, přijat jest návrh výboru.“

Tuto skutečnost potvrzuje také jednatelská zpráva z valné hromady spolku z 8. června 1871, z níž se také dovídáme, jak olomoučtí vlastenci museli bojovat s nepřízní radnice, která (tehdy většinou v rukou německých) chtěla koupí domu překazit:

„Krátká doba teprv loučí nás od poslední valné hromady dne 11. II. t. r., a přec chová doba tato v lůně svém pro spolek náš tak důležitou událost, jaké v dějinách jeho ještě zaznamenáno není. Vítáme-li Vás, ctění pánové členové tohoto spolku, srdečným a upřímným „Nazdar“!, tedy to činím s tím větší radostí, an Vás vítám poprvé na půdě naší vlastní, v domě našem! V těchto slovech zajisté řekl jsem všechno, co nás sebevědomím a hrdostí naplniti může, v těchto slovech leží důkaz, že rosteme a vzrůstáme se zároveň s národem naším, že si odhodlaností a rázným činem dobýváme zapírané nám od sousedův našich vážnosti a úcty!

Skutek, jako jest koupě domu tohoto, byl tak důležitý, že nikdo z ctěných pp. členův neupře, že bylo ku provedení jeho zapotřebí velké opatrnosti, a proto, tuším, nikdo nezazlil výboru našemu, že po čas vyjednávání tak závažného byl poněkud málomluvný, neboť kde různé zájmy mimo obyčejné konkurence hrozily zhroutiti dílo započaté, tam zajisté byla především mlčenlivost.

Dnešního dne ústa naše jsou již rozvázána...“

Zprávu přečetl Josef Wurm (synovec P. Ign. Wurma, který r. 1859 přišel do Olomouce jako poštovní, ale r. 1867 se vzdal svého místa, protože nechtěl přísahat na novou ústavu), dlouholetý jednatel spolku. Sám ještě nazývá spolek Občanskou besedou i Slovanským čtenářským spolkem, což potvrzuje, že nový název spolku (Občanská beseda) nebyl ještě zcela vžitý, ačkoliv spolek byl již 11. února 1871 přejmenován na Občanskou besedu a dům koupen o čtvrt roku později. Touto schůzí se také Josef Wurm loučil se svou funkcí jednatele, neboť odcházel z výboru, jehož byl 12 let členem.

František Tvrdoň

● Ještě k dopisu Františka Palackého z roku 1873

Ve Zprávách Vlastivědného ústavu v Olomouci, r. 1968, č. 142 jsme zveřejnili dopis Františka Palackého z 30. listopadu 1873, který je součástí literární sbírky olomouckého muzea. O existenci dopisu, adresovaného hodslavickému starostovi

Adolfu Pilečkovi, věděl v minulosti jen úzký okruh vlastivědných pracovníků. Poprvé se o něm zmiňuje Josef Skutil v informaci o stavu muzejního archivu ve Zprávách KVM, r. 1956, s. 67 n. Pro doplnění literatury k danému problému a poopravení nadpisu vzpomínutého článku z r. 1968 je třeba ještě uvést studii Jana Skutila k osmdesátému výročí úmrtí Františka Palackého, publikovanou ve sborníku Valašsko, r. 1956, s. 158 n., Palackého dopis do rodných Hodslavic v roce 1873. Skutil určuje jako adresáta rovněž Adolfa Pilečku, komentuje dopis, vysvětluje vztahy jmenovaných osob a pisatele, hodnotí dopis jako vzácný doklad upřímné lásky Palackého k rodné zemi a předkům a zároveň úcty a lásky celého kraje k Palackému. Uvádí, že k dopisu byl přiložen lístek P. Ignáce Wurma, zakladatele Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, s poznámkou o Janu Vévodovi, který daroval dopis Palackého VSMO. Tento lístek se u dopisu nezachoval. Podobná poznámka je uvedena na čtvrté straně dopisu, nejde však o rukopis Ignáce Wurma.

Milada Písková

● Olomoucká medaile na 2. prosinec 1848

Článek, otištěný pod tímto názvem v Numismatických listech, roč. XXIV, 1969, str. 17—28, možno doplnit podle studie Oesterreichische Münzen und Geldzeichen von den Jahren 1848 und 1849, kterou publikoval roku 1876 Joseph Alexander Frh. v. Helfert v Numismatische Zeitschrift, roč. 6—7, 1874—1875, na str. 233—353. Na straně 250 najdeme stručný popis této medaile, v závěru katalogového popisu na str. 302 uvádí sbírkovou provenienci čtyř exemplářů. Medaile ze zlata a stříbra, věnované císaři Františku Josefovi, opatroval podle Helferta K. k. Münz- und Antikencabinet, po jednom měděném exempláři měli ve sbírkách dr. Wilhelm Schlesinger a J. A. Helfert. Tyto údaje doplňují článek v Numismatických listech na str. 23 (odstavec dole) a v prvním odstavci na str. 28. V. B.

● Kronikářská zmínka o žudru v Kralicích u Prostějova z roku 1803

Kralická kronika, založená roku 1820 Josefem Bernardem (popis viz Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci, 1959, č. 79, str. 13), obsahuje mezi retrospektivními zápisy prozatím nejstarší doklad slova žudr ve zmínce o zhoubném požáru v roce 1803, uvedené na straně 90:

Léta Páně 1803.

Dně 18ho srpna o půl sedmé hodlně na večer skrze hromu udeření dopustil Pán Bůh všemohoucí neštěstí ohně kdežto udeřilo u Franca Bielinka do komína, a tam ocut to skočilo k Jánovi Vančovi na hůru, tak že napřed na žudře jeho v zárožníku jen k spatření byl, a tak skrze toho nešťasnýho hostě 26 obyvatelů kralických vyhořelo, a sice od N. 14 až do 39ho však ale stodoly děkuji Pánu Bohu všem krom France Sedláčka N. 24 který na hůře obilí měl, bez škody zůstaly.

V. B.

● Z poznámek jednatele Občanské besedy

V archivu olomoucké Občanské besedy se dochovaly z r. 1877 jednateľovy poznámky, jež zřejmě měly být součástí zprávy na výroční schůzi. Dr. Jan Hynek tu vlastně telegraficky zachycuje nejstarší úsek dějin tohoto spolku:

1. *Beseda trvá co spolek již přes 16 let (do r. 1871 jako Slovanský čtenářský spolek — pozn. F. T.).*
2. *V dubnu r. 1871 koupila dům č. 409 na Dolním náměstí (od dědiců Škarnílových — pozn. F. T.), majíc jen skrovný majetek.*
3. *Dům ten drží v roce 1877 již po 6 let.*
4. *Pronajmouc v tomto domě 2. patro Slovanskému gymnasiu, umožnila, že slovanská mládež měla dostatečně učíren a nemusela vstupovati do gymnasia německého — zadaptováním místností pro učírny přinesla značnou oběť, která od eráru uhrazena nebyla.*
5. *Poskytla místnost Sokolu olomouckému.*
6. *Má od Ústřední záložny půjčky ve výšce 6.000 zl.*
7. *Z besedy a členstva jejího povstaly národní spolky olomoucké:*
 - a) *Sokol.*
 - b) *Ústřední záložna (viz podpisy na prvních stanovách!).*
 - c) *Občanská záložna (viz podpisy na prvních stanovách!).*
 - d) *Matice školská.*

I z tohoto stručného a suchého výčtu je patrné, kolik dobré vlastenecké práce, tak důležité v germanizující Olomouci, vykonal tento spolek — jehož dějiny nebyly dosud vydány.

F. T.

K vyobrazením na obálce:

1. Václav Hanka (1791—1861), olej Antonína Machka (snímek Rudolf Krčmář).
2. Úmrtní oznámení Václava Hanky z r. 1861. 1. a 2. k článku K. Díttrichové.
3. Úvod a závěr dopisu Elišky Krásnohorské Františku Bayerovi z 10. prosince 1878. K článku M. Pískové.
4. Výřez z kolorované litografie „Svatební veselí na Hané“ z r. 1856 s vyobrazením jezdeckého klepadla. K článku V. Buriana.
Snímky Jaroslav Juryšek.

Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 145. Vydal Vlastivědný ústav v Olomouci, náměstí Republiky 6. Redigoval V. Burian. Vytiskly Moravské tiskařské závody, n. p., prov. 12, Olomouc, Leninova 15.

© Vlastivědný ústav Olomouc.

Reg. zn. RM 134.

Colocetný pane!

Pro různé práce nebylo mi
k mému zálu dosud možno
zaslati, literární jakýs pří-
spěvek "Vaší", "Kolebi" na
skrovný dík, jak velice ji
přeji a pro směr i nímobem
již si ji vážím. Račtež při-
ložnou zde básni v tom smy-
slu laskavě přijmouti.

šťastnější nový rok, mámi čes-
tí.
Vašim a vše oddaná
E. Trávníčková.

Prague, dne 11. prosince 1878.

CBSAH

CLÁNKY: Katarína Ditrichová, Neznámý list Václava Hanku, 1. — M. Písková, Z korespondence Elišky Krásnohorské, 5. — J. Škopková, Nejnovější regionální periodika v knihovně Vlastivědného ústavu v Olomouci, 7. — M. Písková, Seznam literárních pozůstalostí uložených v archivu VÚO, 10. — A. Burget, Rezoluce k VIII. sjezdu KSČ a otázka pozemkové držby v olomoucké oblasti, 12. — B. Eliáš—Žáček, Historik Hané, 14. — V. Burian, Z materiálů o ubytování vojska na venkově v 19. století [hromadná vražda v Dědicích r. 1863], 15. — L. Machytka, Současné užité umění v olomouckém muzeu, 20. — T. Soušek, Cechy a řemesla v Uničově, 22. — SDĚLENÍ: B., K odstranění pomníku Josefa II. u Slavíkovice r. 1920, 25. — Tvrdoh, Poznámka k přejmenování olomouckých spolků, 25. — M. Písková, Ještě k dopisu Františka Palackého z roku 1873, 26. — V. B., Olomoucká medaile na 2. prosince 1848, 27. — V. B., Kronikářská zmínka o žudru v Kralicích u Prostějova z roku 1803, 27. — F. T., Z poznámek jednatele Občanské besedy, 27.